JAARGANG 6
Maart 2026
NUMMER 10

Monumentaal Historisch Muiderberg

Waakt over het kwetsbare

IN DIT NUMMER

Zandgebruik vroeger en nu

Hulpboer bij het Rechthuis

Ontstaan en eigenaren van de Algemene Begraafplaats

Archeologische vondsten en Noormannen

10

Verkoopprijs € 6

Dit magazine is een uitgave van de Stichting Monumentaal & Historisch Muiderberg

inhoud

Uitsnede van ansicht met muziektent op de Brink rond 1909

Front - Uitsnedevan de gewassen tekening in Oost Indische inkt van de oude kerk van Muiderberg vanuit het noordoosten, door Jan Spaan, ca. 1767.
De enige bekende prent die voormalig huize Rustrijk van Muiderberg afbeeldt

3 **VOORWOORD**
Van de voorzitter Stichting MHM

4 **ZANDHAZEN, ZANDBOKKEN EN TOERISTEN**
Over de betekenis van de zandgronden onder en rond Muiderberg; van het ontstaan tot op de dag van vandaag

8 **PUZZEL**
Dit magazine bestaat al weer 5 jaar. We vieren het tiende nummer met een prijsvraag en willen ook graag uw mening peilen over de inhoud

11 **LANDHUIZEN IN MUIDERBERG (deel 1) - RUSTRIJK**
In dit eerste deel over inmiddels verdwenen landhuizen in Muiderberg leest u alles over de geschiedenis van Rustrijk

18 **'TOEN DE OORLOG WAS AFGELOPEN, BEGON VOOR MIJ DE OORLOG' (deel 2)**
Tweede deel van de herinneringen van Naomi Waas over onderduiken, deportatie van haar moeder en haar jeugd bij pleegouders in Muiderberg

23 **DIACONIEHUISJE?**
Een monument wordt ten onrechte beschreven als diaconiehuisje dat niet meer bestaat

24 **OVER HET LEVEN IN MUIDERBERG 1942-1952 Een terugblik op mijn kindertijd (deel 5)**
Laatste deel van de jeugdherinneringen van Arend Váhl: zijn tijd als hulpboer op de boerderij het Rechthuis bij Frans ter Beek

28 **DE ALGEMENE BEGRAAFPLAATS IN MUIDERBERG**
Deze begraafplaats is een gemeentelijk monument met een bijzonder grafteken als een rijksmonument en kent een lange historie van eigenaren

33 **HERINNERINGEN AAN MUIDERBERG 1956-1964 (deel 2)**
Ita Diepgrond vertelt haar belevenissen toen ze met haar ouders vanuit de Mauritsstraat in Amsterdam kwam wonen op de Nienhuis Ruyskade en trots werd op het dorp

34 **OPVALLENDE METAALVONDSTEN UIT MUIDERBERG (deel 2)**
De vondst langs de oevers van het IJmeer van een tweetal sieraden uit de late 10e/11e eeuw en honderden aardewerkscherven uit de 12e eeuw leggen oude geschiedenis van Muiderberg bloot

37 **UIT HET ARCHIEF**
Een compilatie met prenten van de Muiderbergse kust door de jaren heen

39 **COLOFON**

Correcties en verbeteringen

Er is een onjuiste afbeelding van de Muiderbergse vlag terechtgekomen boven het artikel op pagina 4 van nummer 9. De beide driehoeken moeten blauw zijn.

Afbeeldingen in deze uitgave zijn afkomstig uit het fysieke en digitale archief van de Stichting MHM, tenzij anders vermeld.

10 Voorwoord

Beste lezer,

Voor u ligt de tiende editie van het magazine Monumentaal en Historisch Muiderberg. Een jubileum dat wij niet ongemerkt voorbij laten gaan. Sinds september 2021 werkt de redactie vol enthousiasme aan dit mooie tijdschrift. Tweemaal per jaar worden verhalen verzameld, bronnen onderzocht en vastgelegd, telkens met hetzelfde doel: de geschiedenis van Muiderberg toegankelijk maken voor iedereen die zich verbonden voelt met dit unieke dorp. Als voorzitter van Stichting Monumentaal en Historisch Muiderberg wil ik de redactie wederom hartelijk bedanken voor het harde werk waarbij zij er iedere keer weer in slagen dit doel te bereiken!

Dat de geschiedenis van Muiderberg leeft bij Muiderbergers blijkt wel uit alle activiteiten die worden georganiseerd met betrekking tot het verleden van ons dorp. Zoals: het 125 jarig bestaan van muziekvereniging G.A. Heinze (op zaterdag 6 juni 2026 is in De Rijver het jubileumconcert), de plaatsing van struikelstenen, ter nagedachtenis aan Joodse Muiderbergers die de oorlog niet mochten overleven, bij de Joodse begraafplaats (Familie Birnbaum) en de Brink 25 (Familie Teitel) op donderdag 5 november 2025.

Voorts was daar de presentatie door Jos Gunneweg (de oprichter van onze stichting) van zijn boek over de herkomst van het wapen van Muiderberg en de uitgave van het boek van Wim van Dijk, Rein Brouwer, Jan de Beus en Andre Potter in Kerk aan Zee op zondag 7 december 2025 over vierhonderd jaar geschiedenis van de Kerk aan Zee.

Zelf organiseerden wij op zondag 18 mei 2025 voor onze leden van de Club van 100 een goed bezochte bijeenkomst met lezing en rondleidingen op de Joodse Begraafplaats in samenwerking met Het Stenen Archief. En natuurlijk waren wij weer actief tijdens de Open Monumentendagen op zaterdag 13 en zondag 14 september 2025.

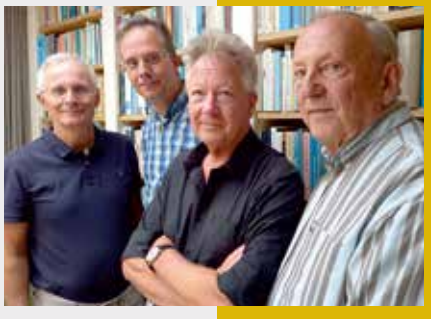
Omdat een jubileum mag worden gevierd, hebben we dit nummer aangevuld met een speciale puzzel waarbij mooie prijzen gewonnen kunnen worden. We maken van de gelegenheid gebruik om naar uw mening te vragen over de inhoud van het magazine. We hopen op veel reacties.

Wij zijn vastberaden om ook in de toekomst bekende gebeurtenissen, vergeten anekdotes en nieuwe vondsten over het rijke verleden van ons dorp voor u te verzamelen en met u te delen. Dit kan alleen mogelijk worden gemaakt dankzij ondersteuning van sponsors en donateurs.

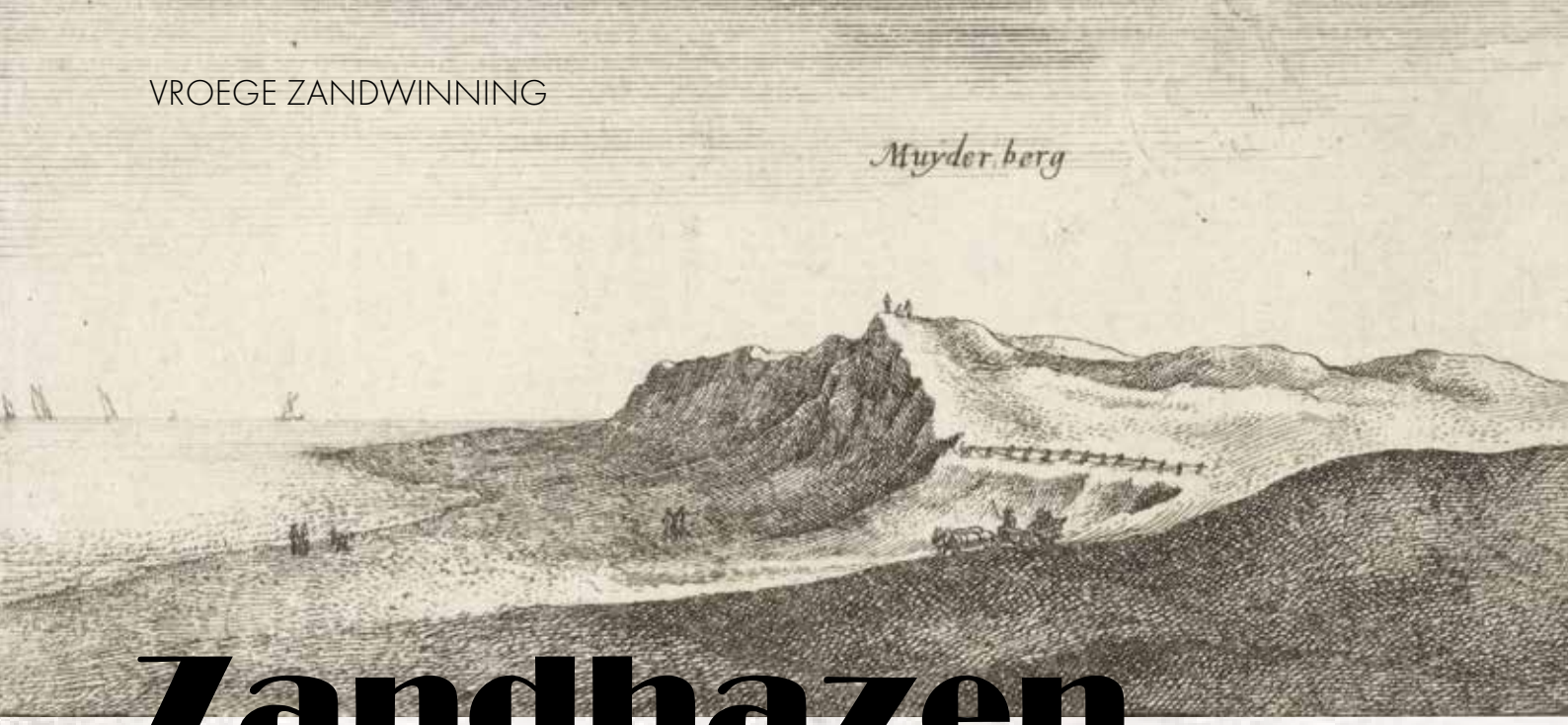
Ook zijn wij een 'webshop' aan het opzetten waarbij ansichtkaarten die door ons zijn uitgegeven besteld kunnen worden. Met het kopen van onze ansichtkaarten steunt u ons om dit tijdschrift voort te zetten. De webshop komt op onze website *historischmuiderberg.nl* waar ook de online encyclopedie van Muiderberg te vinden is. Dus mocht u na het lezen van dit jubileumnummer nog meer willen lezen en afbeeldingen willen zien van de geschiedenis van Muiderberg, dan heet ik u van harte welkom op onze website, waar u ook kennis kunt nemen van de laatste aanwinsten in ons archief waar Jan de Beus voortaan regelmatig verslag van zal doen.

Ik wens u mede namens de redactie veel lees- én puzzelplezier.

Frits Vlaanderen
Voorzitter Stichting MHM

De redactie vlnr
Huib ter Haar
John Zevenbergen
Jan de Beus
Frank van Amerongen

Zandhazen, zandbokken en toeristen

door FRANKVAN AMERONGEN

De zandgronden in het Gooi leverden de bijzondere stabiele ondergrond waarop Muiderberg gebouwd kon worden. Maar die zandgronden hebben ook een niet te onderschatten invloed gehad op de economische en culturele ontwikkeling van de regio. Zo vormde het een essentiële grondstof voor de groei van Amsterdam, leverde het zelfs indirect een bijdrage aan de bloei van de scheepvaart in de Gouden Eeuw en was uiteindelijk ook een reden voor toeristen om onze kant uit te komen.

Oorsprong van de zandgronden

Tijdens de voorlaatste ijstijd (het Saalien,150.000 jaar geleden) reikte de Scandinavische ijskap tot aan het Gooi. De uitvloeiers van die ijskap lagen in de Gelderse Vallei en stuwden vanaf daar de al bestaande rivierafzettingen op tot de stuwwallen die we inmiddels de Utrechtse Heuvelrug noemen. Een naastgelegen ijsafzetting lag ter hoogte van het huidige Amsterdam. De stuwwal die hierbij ontstond is in de loop der tijd weliswaar grotendeels verdwenen, maar nog voor een deel in de ondergrond van Muiderberg aanwezig. De zandgronden in en rond Muiderberg zijn vooral een overblijfsel van de laatste ijstijd, het Weichselien, die ongeveer 10.000 jaar geleden eindigde. Het landijs breidde zich in deze periode sterk uit, maar kwam niet tot in wat nu Nederland is. Wel veroorzaakte het veranderingen in het klimaat in onze streken met een nieuwe ijstijd tot gevolg, waardoor er een soort poolwoestijn met toendravegetatie ontstond. Ondanks de kou smolten de gletsjers in onze regio gestaag en werden er door smeltwater enorme hoeveelheden zand en grind vervoerd en afgezet.

Wind, water en zand

Na de Romeinse tijd brak de actieve Noordzee steeds intensiever door in wat toen het Flevomeer heette. Daardoor ontstond een veel opener watergebied, Almere genoemd. Oevers, bestaand uit slappe veengronden, werden door het water geleidelijk verzwolgen. Golven duwden de zandgronden op, waardoor aan het meest westelijke restje stuwwal van Noordwest-Europa een steil klif ontstond, dat we ook vandaag de dag in Muiderberg nog wel kunnen herkennen.

Het fijnkorreligere zand, dat bloot kwam te liggen, werd vooral in de 15e en 16e, maar zelfs tot in het begin van de 19e eeuw, door de wind verspreid, wat leidde tot de vorming van duinen. De samenstelling van deze zandgronden is uniek en maakte ze uitermate geschikt voor diverse toepassingen, zoals grondstof voor de bouw, maar ook voor de landbouw. Het goed doorlatende karakter van de bodem zorgde ervoor dat gewassen, zoals rogge en gerst en vanaf de 15e eeuw boekweit, afgewisseld met winterrogge, goed konden groeien. Omdat zand een steeds gewildere grondstof werd leverde de aanwezigheid ervan een economisch voordeel op, zo ook voor het hele Gooi.

Landschap met gezicht op Muiderberg, Wenceslaus Hollar, 1625–1677 - bron Rijksmuseum Amsterdam

Gebruik van stuwwal, kust en stormrug

Het kenmerkende beeld van zee, strand, klifkust, stuwwal en stormrug zorgde voor een bijzonder gebruik van het landschap in de afgelopen eeuwen. De stuwwal met het klif was één van de weinige hogere, zandige plekken in de omgeving. Uitermate geschikt voor de bouw van een gebedshuis (eerst een kapel, later een kerk), maar ook voor het begraven van overledenen. De lijken konden door het bodemleven in de zuurstofrijke bodem goed worden afgebroken. In 1642 werd juist in Muiderberg daarom de begraafplaats van de Hoogduitse joodse gemeente uit Amsterdam gevestigd. De goede logistieke verbinding én de mogelijkheid om transport van lichamen te combineren met zandtransport naar Amsterdam gaf de doorslag voor de keuze voor Muiderberg.

Zand als economisch product

Vanaf de middeleeuwen speelden zandziederijen een belangrijke rol in de regio. Dit waren goed georganiseerde bedrijven die het winnen en verwerken van zand, dat vaak werd gebruikt in de bouwsector, organiseerden. Een zandziederij was vaak een omvangrijke onderneming die zorgde voor het sorteren, reinigen en transporteren van zand voor specifieke doeleinden. Het zand uit Muiderberg stond bekend om zijn goede kwaliteit en werd vaak geëxporteerd naar Amsterdam en andere steden.

Het werk in de zandziederijen bood werkgelegenheid aan de lokale bevolking. Mannen werkten in de afgravingen, terwijl vrouwen en kinderen vaak zorg droegen voor het sorteren en zeven van het zand. Het zand werd voornamelijk met de hand afgegraven en op karren geladen. Deze karren werden door paarden getrokken naar nabijgelegen rivieren of kanalen, vanwaar het zand verder werd vervoerd op platte tjalkachtige schuiten, de z.g. zandbokken.

De handel in zand droeg bij aan de welvaart van Muiderberg en omliggende dorpen. Ook transporteurs en bouwers in o.a. Amsterdam profiteerden van de zandhandel. Zand werd ook gebruikt in de glasproductie en het werd ook veelvuldig gebruikt als ballast voor schepen. Daarmee is een directe relatie gelegd met het nationale succes van de scheepvaart in de Gouden Eeuw en het Gooise zand. Op kleinere schaal was zand een schuurmiddel in het huishouden. Denk maar aan de geëmailleerde bakjes 'zand, zeep en soda', die voor de komst van moderne wasmiddelen in geen enkel huishouden ontbraken.

Hevige concurrentie en bemoeienis van de overheid

Muiderberg speelde een belangrijke rol in de zandwinning en handel in de regio. De trekvaart Naarden-Amsterdam was cruciaal voor de zandvaart vanuit Muiderberg, hoewel die oorspronkelijk alleen bedoeld was voor personenvervoer en transport van kleine handelswaren. Er was sprake van concurrentie in de zandwinning, met name tussen Muiderberg en Oud Naarden, waar de echt grote zandziederijen tot ontwikkeling kwamen. Omdat Naarden bezet was door de Fransen en er een groeiende behoefte was aan zand om de forten rond Muiden te realiseren, werd in augustus 1673 begonnen met het aanleggen van een zanderijsloot vanaf de Hakkelaarsbrug naar Muiderberg, zodat er goede vervoersmogelijkheden waren voor Muiderbergs zand. Toen Naarden in september 1673 werd bevrijd van de Franse bezetting, kwam het graven van de Muiderbergse sloot toch tot stilstand.

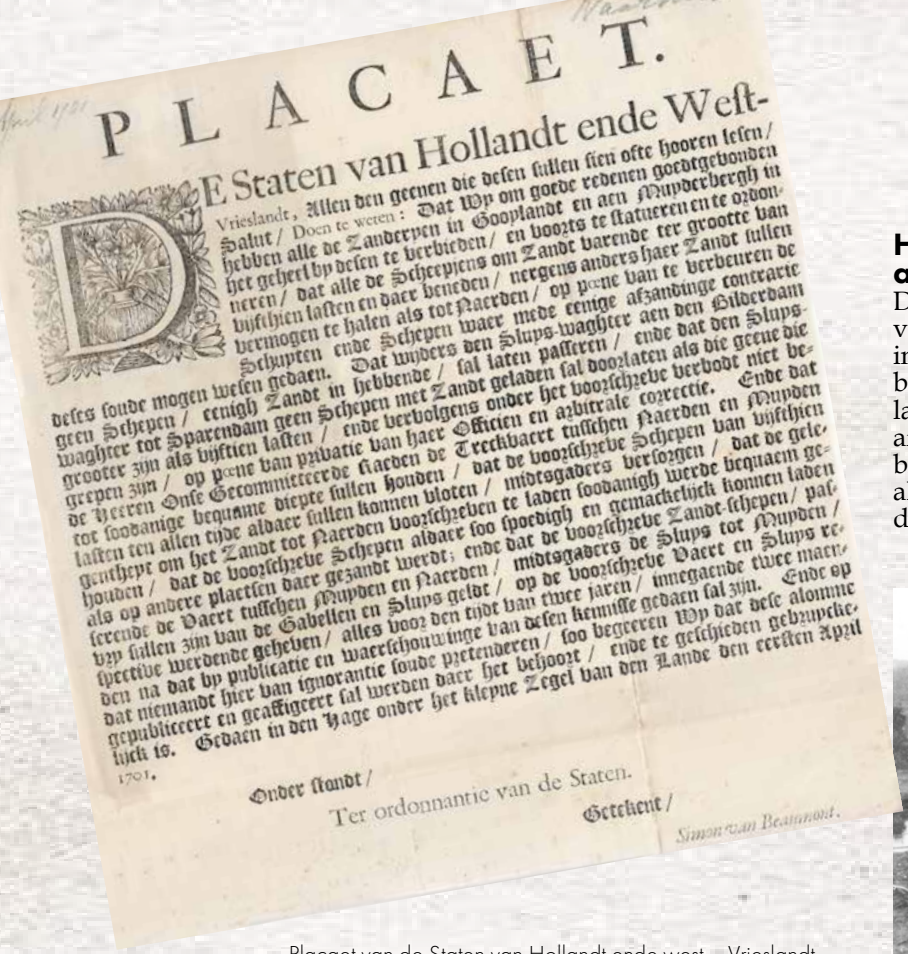
Isaac Jan Nijs, grondeigenaar te Muiderberg en koopman te Amsterdam, stelde voor de klus af te maken en de door de Staten van Holland gemaakte kosten te vergoeden. Dat leverde hem niet alleen zeggenschap over de vaart op, maar ook het visrecht, het recht een dienst met een schuit van Muiderberg op Amsterdam te exploiteren en tol te heffen van elk schip dat zou passeren. Hij begon ook een zandziederij waarmee hij, gedwongen door een afzandingsverbod in januari 1675 weer moest stoppen.

Er werd in toenemende mate illegaal zand verwerkt hetgeen de overheden noodzaakte om

>>

Zanderij te Hillegom met een tjalkachtige 'zandbok' en kruiers in 1705. Zo zal de zandwinning rond Muiderberg er ook uitgezien hebben - bron Collectie Six, Amsterdam.

PLACAET.

DE Staten van Hollandt ende West-Vrieslandt, Allen den geenen die desen sullen sien ofte hooren lesen / Salut / Doen te weten: Dat Wy om goede redenen goedtgevonden hebben alle de Zanderyen in Gooplandt en aen Muyderbergh in het geheel by desen te verbieden / en voorts te statueren en te ordonneren / dat alle de Scheepjens om Zandt varende ter grootte van vijfthien lasten en daer beneden / nergens anders haer Zandt sullen vermogen te halen als tot Naerden / op pœne van te verbeuren de Schepen ende Schepen waer mede eenige afzandinge contrarie desen soude mogen wesen gedaen. Dat voorts den Sluys-waghter aen den Gilderdam geen Schepen / eenigh Zandt in hebbende / sal laten passeren / ende dat den Sluys-waghter tot Sparendam geen Schepen met Zandt geladen sal doorlaten als die geene die grooter zijn als vijftien lasten / ende verbolgens onder het voorschreve verbodt niet begrepen zijn / op pœne van privatie van haer Officien en arbitrale correctie. Ende dat de Heeren Onse Gecommitteerde Raeden de Trekvaert tusschen Naerden en Muyden tot soodanige bequame diepte sullen houden / dat de voorschreve Schepen van vijfthien lasten ten allen tyde aldaer sullen konnen vloten / midtsgaders verstorren / dat de geluenthepe om het Zandt tot Naerden voorschreven te laden soodanigh werde bequaem gehouden / dat de voorschreve Schepen aldaer soo spoedigh en gemackelijck konnen laden als op andere plaetsen daer gezandt werdt; ende dat de voorschreve Zandt-schepen / passerende de Vaert tusschen Muyden en Naerden / op de voorschreve Vaert en Sluys re-spective zijn van de Gabellen en Sluys geldt / midtsgaders de Sluys tot Muyden / vyf stuyvers werdende geheven / alles voor den tijdt van twee jaren / inmegaende twee maenden na dat by publicatie en waerschouwinge van desen kennisse gedaen sal zijn. Ende op dat niemandt hier van ignorantie soude pretenderen / soo begeeren Wy dat dese alomme gepubliceert en geaffigeert sal werden daer het behoort / ende te geschieden gehuyckelijck is. Gedaen in den Hage onder het kleyne Zegel van den Lande den eersten April 1701.

Onder stondt / Ter ordonnantie van de Staten. Geteeckent / Simon van Beaumont.

Placaet van de Staten van Hollandt ende west – Vrieslandt d.d. 1 april 1701 | origineel in bezit van de Stichting Monumentaal en Historisch Muiderberg

strenge reguleringen uit te vaardigen. Die reguleringen, wetten in onze huidige terminologie, werden kenbaar gemaakt via plakkaten, zoals te doen gebruikelijk was.

Het werd verboden om Muiderbergs zand af te graven en te verhandelen, ten gunste van het wegwerken van de inmiddels opgehoopte voorraden in Naarden. Na veel juridische touwtrekkerij kreeg Nijs op 10 augustus 1678, na advies van Gecommitteerde Raden aan de Staten, toch toestemming het afzanden voort te zetten op voorwaarde dat het werk op 1 mei 1679 zou zijn voltooid. Dat lukte hem niet en een hernieuwd verzoek om zijn werk af te mogen maken werd verworpen. Naarden had gewonnen. Dat betekende niet dat er niet stiekem toch zand werd afgegraven en verkocht vanuit Muiderberg.

Het landschap verandert door de afgravingen

De afgegraven gebieden rondom Muiderberg veranderden langzaam het landschap. Dat is in Muiderberg vooral zichtbaar op de Joodse begraafplaats, waar het linkerdeel (waar pas later graven kwamen) zichtbaar lager ligt door afgravingen dan het rechterdeel dat in takt bleef. Dit toont aan hoe de zandwinning niet alleen de economie, maar ook de ecologie van de regio heeft beïnvloed.

Zanderij te Valkeveen, ca. 1880

Zandgronden trekken toeristen

In de 17e eeuw werden op de stuwwal van Muiderberg door rijke Amsterdammers buitenplaatsen gesticht. De bereikbaarheid vanuit Amsterdam via een trekvaart, de aantrekkelijkheid van de stuwwal en het fraaie uitzicht over de Zuiderzee waren de belangrijkste redenen daarvoor. Het begin van toerisme zou je kunnen stellen.

Vanaf de aanleg van de tramlijn tussen Amsterdam en het Gooi in 1881 kwam Muiderberg in beeld als badplaats. Strandpaviljoens, aanlegsteigers met

◀ Muiderberger Vaart gezien in noordoostelijke richting bij de boerderij Velzer en Horner | tekening Versteegh ca. 1780.

Gezicht op de Meent (nu Brink) te Muiderberg, 1790.
Bron Collectie Provinciale Atlas Noord-Holland, Noord-Hollands Archief

roeibootjes, een kerktoren als uitkijktoren en een badhotel ontwikkelden zich in de decennia daarna. Het zandstrand onderaan het klif werd een toeristische attractie. Helaas bleef ook de natuur haar werk doen: de winterstorm van 1898 brak het klif steeds verder af. In 1904 moesten zelfs huizen worden afgebroken omdat ze door het afbrekende klif beschadigd waren.

Huisjes ten oosten van Flevorama die zwaar hebben geleden onder de stormen en uiteindelijk gesloopt moesten worden, ca 1900

Afnemende betekenis van de zandgronden en recente opleving

De afsluiting van de Zuiderzee in 1932 zorgde voor ingrijpende veranderingen. De woeste Zuiderzee baren verdwenen en het water werd zoet. Daardoor verminderde de afbraak van de klifkust en de stormrug weliswaar, maar tegelijk veranderde ook het toerisme van karakter: Muiderberg legde het af tegen de Noordzeekust.

Al in 1910 werd het badhotel na een grote brand gesloopt. Ook andere toeristische infrastructuur verdween gaandeweg. Muiderberg werd uiteindelijk hoofdzakelijk een forensendorp. De teruglopende economische betekenis van de kustzone, tegenwoordig beschermd als Natura 2000 gebied, is misschien ook wel de ecologische redding voor het bijzondere klif en de stormrug geweest. De ondiepte van het IJsselmeer voor de kust van Muiderberg zorgde evengoed voor een enorme opleving van watersport toen wind- en kitesurfen populair werden. Strandpaviljoen ‘de Zeemeeuw’ is een heel bekend ankerpunt voor dagjesmensen geworden.

Badhotel Muiderberg ca. 1900

Zandhazen, dus

Inwoners van Muiderberg worden vaak Zandhazen genoemd. De langste spoorboogbrug van het land net buiten Muiderberg kreeg dan ook de naam ‘Zandhazenbrug’. Het moge uit bovenstaand artikel duidelijk zijn waar die naamgeving zijn oorsprong vindt.

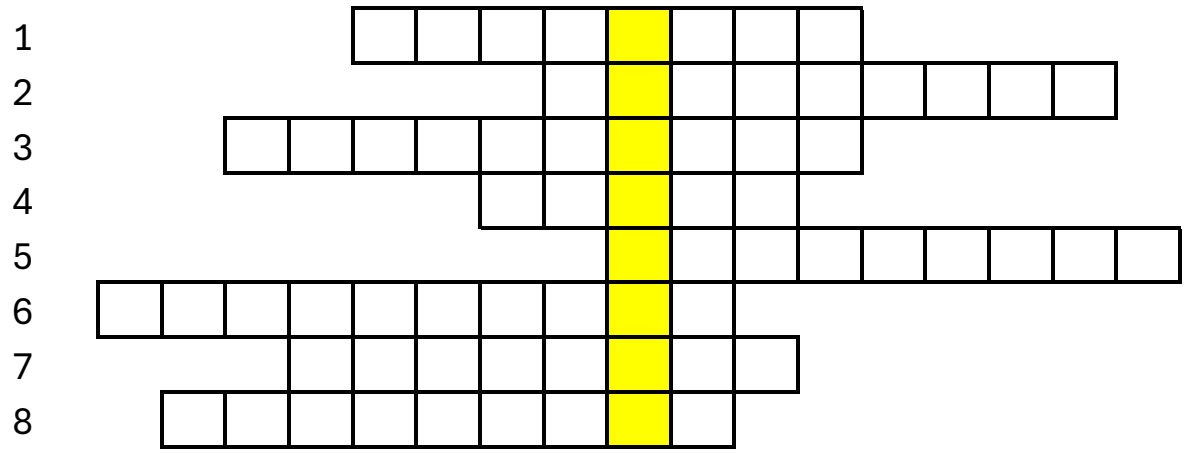
Bronnen

- Henk Schaftenaar, ’s Lands zanderijen te Naarden (1675-1834)’, thesis Rijksuniversiteit Groningen, 2025
- *geopark-heuvelrug.nl/muiderberg-klif-en-stormrug*

MAGAZINE 10 EDITIES

In 2021 verscheen het eerste exemplaar van dit blad, Monumentaal en Historische Muiderberg. Ruwweg vijf jaar later heeft u de tiende editie van dit blad in handen. Om dit te vieren hebben wij een prijsvraag bedacht bestaande uit een puzzel en enkele vragen.

PRIJSVRAAG PUZZEL

1. In dit oude woord voor kust staan nu boeken, kun je sporten en beter gemaakt worden.
2. Welke Nederlandse zee verdween in 1932?
3. Hier wonen de zandhazen.
4. Ooit was het de Meent, en nu?
5. Wie gaf geld als water via de dorpspomp?
6. Dit gebouw zou je niet verwachten aan het IJmeer.
7. Deze achtkantige grondzeiler aan de Boezemkade heet ....
8. Dit rijksmonument kijkt uit over de romeinse vliestroom en heet daarom .....

MHM VRAAGT UW MENING

1. Wat vindt u in het algemeen van het blad uit te drukken in een score van 1-10?
2. Welke onderdelen of artikelen leest u het liefst en waarom?
3. Welke onderwerpen of rubrieken spreken u juist minder aan, en om welke reden?
4. Vindt u de onderwerpen die aan bod komen relevant en herkenbaar voor u als lezer?
5. Mist u bepaalde thema's, rubrieken of soorten artikelen die u graag terug zou zien in volgende edities?
6. Hoe beoordeelt u de vormgeving en leesbaarheid van het blad (opmaak, lettertype, overzichtelijkheid)?
7. Welke concrete tip(s) of suggestie(s) wilt u de redactie meegeven om het blad in de toekomst nog beter te maken?

Gesigneerd boek 'Schilderijen van Jan de Beus 1978 – 2024' alsmede een originele en gesigneerde inkttekening van Jan de Beus uit 1988 t.w.v. € 600

HOE DOET U MEE?

Om kans te maken op één van prijzen, dient u de oplossing van de puzzel **samen** met de antwoorden op de algemene vragen te sturen naar *bestuur@historischmuiderberg.nl*. U kunt ook gebruik maken van een formulier op de website *historischmuiderberg.nl/puzzel10* (zie QR code).

Insturen kan tot en met 24 april 2026. De prijs-winnaars krijgen persoonlijk bericht in de week daarna.

De uitslag zal in de 11e editie van het blad (september 2026) worden bekendgemaakt.

Een sculptuur (keramiek) van Joke Leicht t.w.v. € 300

3 maanden gratis lidmaatschap van de Greenfit sport-school + faciliteiten t.w.v. € 300

Een onderhoudspakket (bus textile protector, fles textile cleantex en leather cream) van stoffeerderij Miedema & Zn t.w.v. € 40

Een boodschappen-tas van de Spar t.w.v. € 30

Een kadobon van *Madoo.nl* webdesign t.w.v. € 15

Een design tasje van Marijke Delmonte Design en Sieraden t.w.v. € 20

De redactie had deze prijsvraag niet kunnen aanbieden zonder de steun van onze sponsoren die mooie prijzen ter beschikking hebben gesteld.

Hierbij wil de redactie dank uitspreken aan onze sponsoren

- Sportschool Green Fit - Naarderbos
- Ambachtelijke stoffeerderij Miedema & Zn - Bussum, Amsterdam, Utrecht
- Marijke Delmonte - Design en Sieraden - Muiden
- Joke Leicht - Keramiek - Muiderberg
- Madoo (madoo.nl) - Muiderberg,
- De Spar - Muiderberg
- Jan de Beus - Beeldend kunstenaar - Muiderberg (tevens redactielid van dit blad en bestuurslid van de Stichting Monumentaal en Historisch Muiderberg)

MIEDEMA & zn.
MEUBELSTOFFEERDERS
INTERIEURADVISEURS

Meubelstoffeerders
met ambachtelijk
vakmanschap
in uw regio

Wij begeleiden u stap voor stap en nemen u alle zorg uit handen:
- Vrijblijvend huisbezoek voor beoordeling, advies zonder voorrijkosten
- Doorgezakte banken of fauteuils? Wij vervangen de vullingen!
- Geen transportkosten: ophalen en terugbrengen is kosteloos
- Vakkundige uitvoering in eigen werkplaats

Wij zijn gespecialiseerd in meubels van gerenommeerde merken:
Artifort · Leolux · Gelderland · Linteloo · Gispen · Rolf Benz · Minotti
Harvink · Chesterfield · Oisterwijk

Met originele stoffen van:
Alcantara · Kvadrat · De Ploeg · Jab · Romo · Ohmann
Danish Art Weaving · Bute · Nobilis · Larsen · Sanderson · Elitis

Onze klanten beoordelen ons met 5 sterren!

Bussum • Veldweg 22
www.miedemaenzn.nl • info@miedemaenzn.nl
035 691 29 05

U vindt ons ook in: Utrecht · Rotterdam · Amersfoort · Amstelveen

BISTRO
REURING
MUIDERBERG

EERLIJK, EIGENWIJS, EIGENTIJDS

WEES WELKOM IN DE DORPSSTRAAT

WWW.BISTROREURING.NL
+31 294 240 294

Nagellak.nl

Dé webshop voor thuis-lakkers
Ruim 400 kleuren nagellak en gellak

10%
korting
Gebruik de code:
muiderberg10

SPAR

SPAR MUIDERBERG
VOOR UW
DAGELIJKS GEMAK

BUITENPLAATSEN IN MUIDERBERG

Deel 1 Rustrijk

door BUREAU SB4, FRANK VAN AMERONGEN en HUIB TER HAAR

Rijke, vooral Amsterdamse, stedelingen bouwden vanaf de zeventiende eeuw op een door heide en struikgewas begroeide heuvel, die inmiddels Muiderberg was gaan heten, hun tweede woningen, buitenplaatsen, zoals deze ook in groten getale aan de Vecht te vinden waren. De redactie van het Magazine van de Stichting Monumentaal en Historisch Muiderberg zal in dit en de komende nummers proberen de geschiedenis van die buitenplaatsen, die helaas allemaal zijn verdwenen, te achterhalen. In deze eerste aflevering kunt u kennismaken met Rustrijk.

door
BUREAU SB4,
FRANK VAN
AMERONGEN
en HUIB TER HAAR

In 2014 deed SB4, Bureau voor Historische Tuinen, Parken en Landschappen uit Wageningen in opdracht van de gemeente Muiden een onderzoek naar de achtergronden en geschiedenis van het terrein van het Landgoed Rustrijk, dat in de twintigste eeuw de naam 'Echobos' zou krijgen. Voor dit onderzoek werd dankbaar gebruik gemaakt van eerdere publicaties door Klaas Sierksma, het krantenarchief op *delpher.nl* en gegevens in het Stads- en streekarchief voor Naarden, Bussum, Muiden en Huizen. Wij hebben onderstaande fragmenten uit dat onderzoek met toestemming van de makers overgenomen uit het rapport, zoals dat opgeleverd werd aan de gemeente. Wij hebben op enkele plaatsen informatie toegevoegd. Het oorspronkelijke rapport bevat een schat aan bronnen waaruit geput is voor het onderzoek; kortheidshalve hebben wij deze bronnen hier weggelaten, maar wel hier en daar in de tekst verwerkt. Het hele rapport, met de bronvermeldingen, kunt u vinden via deze link *groenmuiderberg.nl/wp-content/uploads/2016/10/Cultuurhistorische-verkenning-Echobos.pdf.*

Ontstaan van buitenplaats Rustrijk

Rondom Muiderberg werden verschillende buitenplaatsen gesticht. Dit gebeurde met name door welgestelde Amsterdammers, die deze eerste zandgronden vanaf Amsterdam goed per boot of trekschuit konden bereiken. Het gebied had tot in de 18e eeuw regelmatig te lijden onder overstromingen en dijkdoorbraken, zoals in 1675 toen de doorbraakkolk 'Bliekwijk' ten oosten van Muiderberg ontstond. Wanneer Rustrijk als buitenplaats wordt gesticht is niet geheel duidelijk. Het moet in ieder geval voor 1729 hebben plaatsgevonden.

1665: Six & 1701: Huijgens

Hendrik Huijghens zou in 1701 de Muiderbergse bezittingen van Jan Six, heer van Vromade, raad der stad Amsterdam, hebben gekocht. Deze Jan (of Johan) Six, commissaris der Zeezaken in Amsterdam', zou op 16 juni 1665 een pand 'met een morgen land ter syden het huys' voor 1600 gulden hebben verkregen van Jan Pieters Gijssen. Wanneer Huijgens het koopt, wordt het omschreven als 'een hofstede met het getimmerde, bepoting en beplanting daar op staande gelegen op Muyderberg alles belent ten noorden de Zedijck, ten zuide en westen de heer Blenk en ten oosten de Zeeweg', 'nog omtrent 98 morgen 523 roeden land gelegen aen d'westzij Muyderberg belent ten westen de heer Drost Hooft en ten zuijden de heer Wijs, ten oosten voor een gedeelte het ... (Joden doorgestreept) kerkhof, den heer Drost en den heer Blenk, en ten noorden de Zeedijck' tezamen met 'nog een huis staande op de gemeente deses dorps, belent ten zuiden Joost Middendorp en ten noorden d'voorn. hofstede' voor 8.000,- gulden. Het gaat dus zowel om een hofstede (boerderij) als een huis, maar het wordt nog niet omschreven als buitenplaats. Hendrik Huijghens (1677-1746) is getrouwd met Susanna de Wijs, mogelijk familie van de voorgenoemde 'heer Wijs'.

1729: Homoet

Barend Gerbrand Homoet (1695-1768) verkrijgt Rustrijk omstreeks 1729. In een hofdicht uit 1746 door Jan de Marre wordt de buitenplaats bezongen en wordt de naam 'Rustrijk' nadrukkelijk aan een lustoord gekoppeld. Hierin vermeldt deze bloemen, lanen en loofgangen (*'aangename dreven [...] beschaduwd door bosschaadje; of rust, daar het lusthuis rijst aan 't voorhoofd der planaadje, en d'omtrek siert van 't groen belommerd rond [...] van 't verkwikkend loof veel schaduwrijke boogen [...] door bloemen, in wier kleur 't gezicht kan spelemeien [...] in Rustrijks moestuin door elk kruidje word geleent'*), tot vijvers omgevormde doorbraakkolken (*'wij wandlen naar de waterkommen, van wier geboorte ons land te deerlijk heeft gewaagt, toen 't zeenat boven 't peil geklommen, wierd door den dijk gejaagt, en vormde, met den ramp der volken, dess vademdiepe kolken'*), de echo (*'een wondren wedergalm [...] in het weelig groen [...] uit den grond, naar de ooren*

Gewassen tekening in Oost Indische inkt van de oude kerk van Muiderberg vanuit het noordoosten, door Jan Spaan, ca. 1767.
Links is het hoofdhuis van Rustrijk afgebeeld met aangebouwd agrarisch deel.
Bron Provinciale Atlas Noord-Holland, nr. 359.2248. Dit is de enige overgebleven afbeelding van Rustrijk

rijst') en een hooggelegen koepel die uitkijkt op het landschap en de Zuiderzee (*'Wat is dit! wie voert mij in dit hooggesticht Priëel? [...] 'k Zie bosch, en veld, en zee, en klingen!'*).

Het huis lag volgens het gedicht aan de voorzijde, terwijl de koepel aan het eind van de denkbeeldige wandeling wordt genoemd, overeenkomstig de locatie aan het westelijke uiteinde van de tuin. Uit de zinsnede *'Het glinstrend voorhof van Gods woning. Dit wist de Hofheer, toen hem Rustryks oord beviel; dit lokte Homoet uit, om hier zijn rust te vinden'* kan tevens worden opgemaakt dat Rustrijk al als buitenplaats bestond voordat Homoet het kocht. Het gedicht vermeldt verder dat de Middelburgse dichter Mr. Pieter de la Rue eerder over de buitenplaats Rustrijk zou hebben geschreven.

Een kaart van de Meent (thans Brink) van Muiderberg uit 1735 vermeldt een 'Groote Laan der Weledelg. Heeres N.N. Hoomoet, bewindhebber der Ostindischen Compagnie' dwars over de Meent tussen Rustrijk en de pastorie. De omliggende buitenplaatsen hadden namelijk in 1703 de meent van een 'party boomen' voorzien 'tot verfraaying van dit dorp', waarbij werd vastgelegd dat deze bomen aan de buitenplaatseigenaren toebehoren.

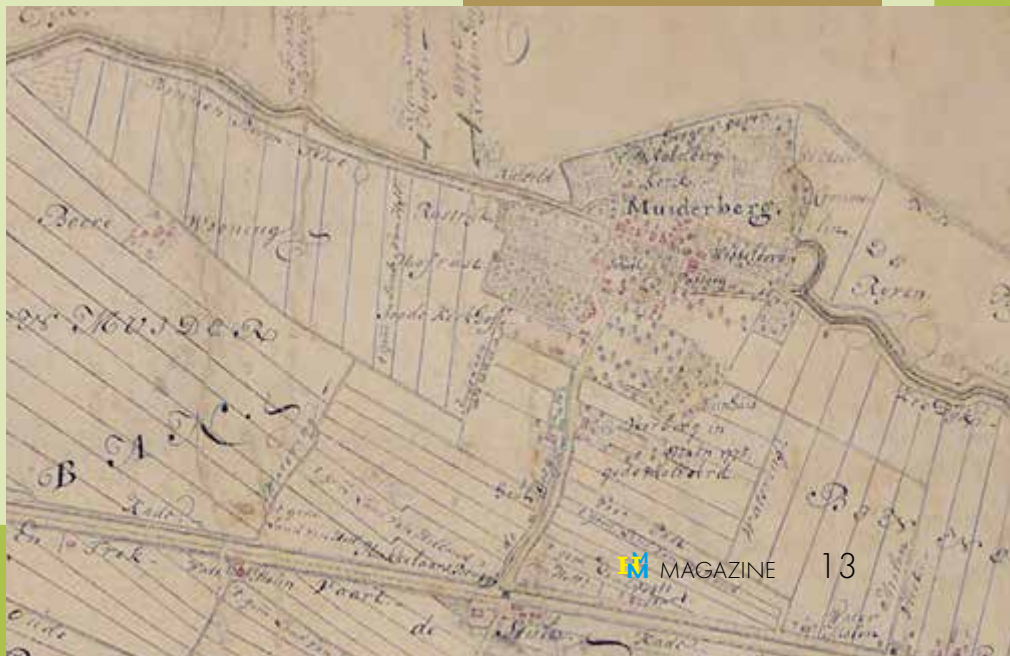
1768: Tilly of Tillij

De weduwe van B.G. Homoet, Anna Hornemann, verkoopt Rustrijk op 29 oktober 1768 voor 17.000 gulden aan weduwe Catharina J. Tillij, weduwe van Jonas de Voogd Lesjeer. Er is dan in een koopakte nadrukkelijk sprake van de naam 'Rustrijk' en een 'Een Buyten Plaats'. Homoet heeft de plaats blijkbaar omgevormd tot aanzienlijke buitenplaats. Een gravure door J. Spaan van omstreeks 1767 geeft een beeld van een blokvormig hoofdhuis tegen een agrarisch staldeel. De voorgevel van het huis lijkt aan de noordzijde gesitueerd, uitkijkend richting de Zuiderzee.

De kaart van P.A. Ketelaar van ca. 1769-1776 (zie ook p 11) geeft een huis aan nabij de Meent, waarachter zich een tuin uitstrekt tot een dwarssloot waaraan een koepel is gesitueerd, vlak bij de

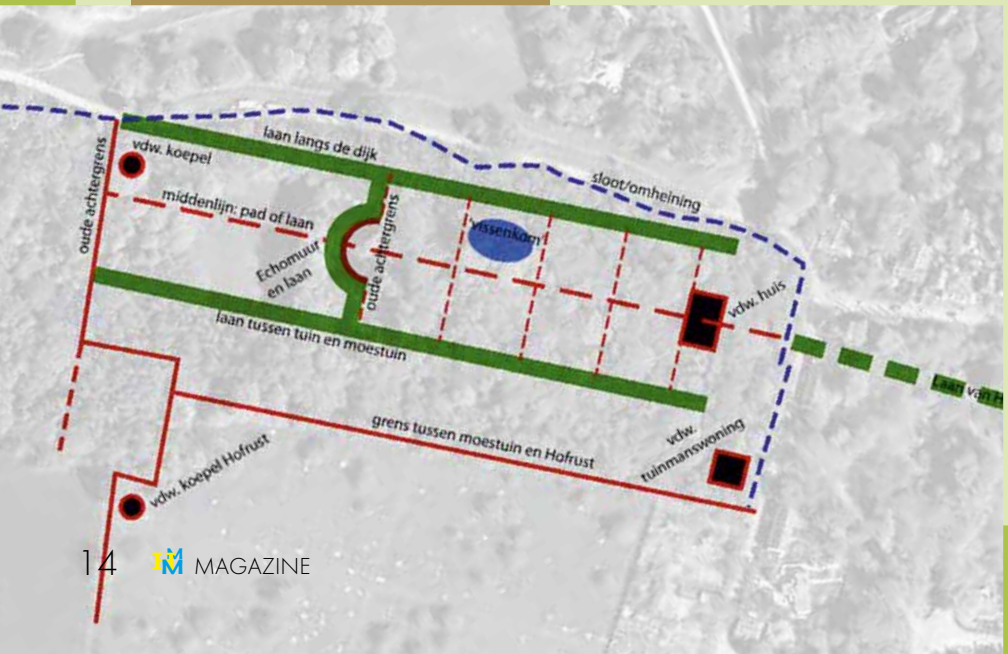
>>

Uitsnede van "Topografische Kaart [...] begrepen tussen de rivier de Lek bij Schoonhoven en nieuwpoort en de Zuider zee" door P.A. Ketelaar, 1769-1776. Hierop is ook de locatie van het huis, tuinmanshuis en de koepel aangegeven.
Bron *gooienvechthistorisch.nl* | SSAn 092n, nr. 2004.055 | orig. nA, 4.oSK, h50-h50.10)

Tekening "Rustrijk, gezigt uijt het speelhuis in zee t zien", door Jan de Bosch, 1746. (Bron: Provinciale Atlas noord-holland, nL-hlmnhA 359.2271). Op deze tekening is te zien dat de dijk in die tijd veel minder hoog was, zodat 'zeezicht' vanuit de koepel mogelijk was.

Reconstructietekening van de achttiende-eeuwse formele aanleg van buitenplaats Rustrijk. Het hoofdhuis ligt aan de Meent (nu de Brink), met zichtas door een rechte laan over de Meent. Achter het hoofdhuis ligt een door lanen omgeven tuin, beëindigd door een halfronde muur. Wanneer de tuin in acht vakken wordt verdeeld, ligt de 'vischvijver' precies binnen één van deze vakken. In de noordwestelijke hoek tegen de dijk staat een tuinkoepel. Langs de gehele zuidwestelijke zijde ligt een moestuin en boomgaard achter de tuinmanswoning. Ter referentie is de achtergrond gebruikt van een gegrijsde Google Earth map van Muiderberg. De tegenwoordig nog zichtbare paden waarlangs oude bomen staan dateren van een latere periode.
Bron Cultuurhistorische verkenning Echobos, Burea voor Historische Tuinen, Parken en Landschappen i.o.v. Gemeente Muiden 2014

dijk. Het huis komt echter minder groot over dan op de prent van Spaan: het lijkt erop dat de stal is verwijderd. Ten zuiden van het huis staat aan de 'Gemene weg' een tweede gebouw, dat de tuinmanswoning zal zijn geweest.

1780: Hoogduitse Joodse Natie

Op 5 juni 1780 wordt de erfenis van vrouwe Johanna Catharina Tilly, weduwe van Jonas de Vooght Lesjeer geveild. De buitenplaats wordt in de advertentie omschreven als: '*Een kapitaale en extra welgesitueerde Hofstede, genaamt Rust-ryk, met deszelfs Heeren Huizinge, Tuinmans Wooninge, Koetshuis en Stallinge voor 8 paarden, plaisante Coupel, als ook een ongemeene Echo, wiens weerga hier te Lande niet is bekend, en verdere Getimmertens er op staande, en nevens de Hofstede de Landeryen, zijnde te zamen groot 12 Morgen*'. De verkoopakte vermeldt tevens '*hoenders, duiven en andere hokken*'.

Rustrijk wordt gekocht door de Hoogduitsche Joodsche Natie te Amsterdam via makelaarAbraham Lion Arons voor 16.000 gulden. De "*tuyncieraden, tuinbanken, beelden zo met als zonder pedestallen, tuin & tuinmansgereedschappen en het geen verder te voorschijn gebragt zal worden*" worden los verkocht. De Hoogduitse Joden hadden vanaf 1642 een begraafplaats in Muiderberg, die hoog (op zand) gesitueerd en via water bereikbaar was. Rustrijk (en de bijbehorende landerijen) werd waarschijnlijk aangekocht met het oog op uitbreidingsmogelijkheden.

1780: Balthazar Elias Abbema

In 1780 wordt een globale schets van het terrein gemaakt door landmeter-architect Jan Bolten. Hierop is sprake van drie percelen, aan de noordzijde grenzend aan de Zeedijk, aan de westzijde grenzend aan Pieter van Koot (eigenaar van 't Rechthuis of herberg), aan de zuidzijde grenzend aan De Hoogduitsche Joodsche Gemeente en de heer Crommelin en aan de oostzijde aan de Gemeene Weg.
Binnen het eerste perceel ligt tegen de Zeedijk een 'braak' of 'visvijver'. Daarachter liggen twee percelen grasland, waarbij het noordelijke perceel tegen de Zeedijk een tweede 'braak' bevat. Op de achterkant van de plattegrond worden genoemd: '*breede laan geheel de echo rond, 350*', '*tweede lengte breede laan, 50*', '*van koepel ... tot einde doornhaag, 70*' en '*lengte der smalle laan, 220*'. Waarschijnlijk gaat het hier om afmetingen, maar het zouden ook bedragen kunnen zijn.

Kort daarna komt de buitenplaats in handen van dhr. Balthazar Elias Abbema (1739-1805). Abbema was na 1770 deelgenoot in de firma van zijn schoonfamilie, 'Jan en Theodore van Marselis' te Amsterdam en werd in 1778 tot lid der Vroedschap gekozen. Dit moet echter van korte duur zijn geweest, want in 1787, een jaar van grote politieke onrust, vertrok hij naar Parijs en werd in 1788 door de Amsterdamse Schepenbank 'ten eeuwigen dagen gebannen', tot hij na de politieke omwenteling in 1795 kon terugkeren.

1789: Marselis, een jaar later Oosterlinck

Theodorus van Marselis nam op 3 oktober 1789 de buitenplaats over, en op 15 mei 1790 verkocht hij het weer aan Pieter Anthony Joseph Oosterlinck. Oosterlinck en zijn echtgenote namen het huis in gebruik als logement.
Op de historische kaarten is sprake van twee of drie wielen ter plekke van Rustrijk langs de dijk. Op de kaart van P.A. Ketelaar uit ca. 1769-1776 liggen reeds twee wielen binnen de aanleg van Rustrijk, waarvan één op de kaart van 1780 is weergegeven als 'braak' of 'viswater'. Het derde en grootste wiel ligt achter de parkaanleg van Rustrijk en wordt na een verzoek van Oosterlinck in 1792 binnen de omheining gebracht. Hij zal kort hierna ook de landschappelijke aanleg hebben gerealiseerd, aangezien de volgende verkoopakte (voor het eerst) 'extra fraaije Engelsche plantsoenen en slingerbossen' vermeldt. Vreemd is wel dat deze eigenaar aanzienlijk in de parkaanleg investeert, terwijl hij het huis niet bewoont, maar als logement verhuurt. Mogelijk is het vooral of ten dele om (bad)gasten aan te trekken. Ook de toevoeging van een stalling voor 44 paarden zal in het licht van het gebruik als logement moeten worden gezien.

1800: Loth en Hoyer

In 1799 wordt wederom verkoop beoogd. Rustrijk wordt dan omschreven als: '*Een zeer aanzienlyke welgesitueerde en binnen weinige jaaren veelverbeterde Hofsteede, genaamt Rustryk, met deszelfs Capitaale, hegte, sterke en wel geordonneerde Heere Huizinge, Thuinmans-wooning, ruim koetshuis en stallinge voor 8 paarden, en nieuw gebouwde dito voor 44 paarden, fraaije coupel, hermitage, capitaale yskelder, lootzen en verdere getimmertens; extra fraaije Engelsche plantsoenen en Slinger-bosschen, hakhout en laanen; visrykwater en ongemeen groote Eendekom, uitgestrekte Moes- en Broeithuinen, en extra groote boomgaarde, waar in de beroemde Echo, benevens nog eenige Ackers Buitendyks Hooyland, Viswater, Hakhout etc.*'.
Deze veiling wordt opgeschort omdat de weduwe, Catharina Helena Oosterlink-Weerts, toestemming nodig heeft van het Hof (van Justitie) van het voormalige gewest Holland. Op 28 april 1800 volgt een nieuwe veiling. Kopers zijn Carel Loth en Francois Hoyer.

Portret van Robert Daniël Crommelin, anoniem, na 1790 - bron: RKd, nr. 103107, *rkd.nl*

Portret van Susanna Maria Koch Crommelin - bron Rijksmuseum

1803: Robert D. Crommelin

In 1803 wordt Rustrijk wederom geveild, omschreven als: '*Een zeer aanzienlyke welgesitueerde en binnen weinig Jaaren aanmerkelyk verbeterde HOFSTEEDE genaamd RUSTRYK, met deszelfs capitaale hechte sterke extra logeable en welgeordonneerde Heeren-Huizinge, bestaande uit zoo Beneden-als Boven-Kamers, alle op de modernste smaak Behangen, ruime Keukens, Dessert-, Provisie-,Mangel-, Stryk- en Knechts-Kamers, en verdere Comoditeiten; een Stal voor 8 Paarden, Koets-Huis en Tuinmans-Wooning, waar achter nog een Stal voor 44 Paarden, alle met Arduinsteenen Kribben; voorts Bak-Keuken, Melk-Kelder en verdere Getimmertens, Menagerie, Coupel, Heremitage, fraai Yzer Hek met Arduinfteenen Pylafters enz.; mitsgaders extra fraaije welaangelegde Engelsche Plantsoenen, Slingerbosschen, Hak-Hout, Laanen, Visryke serpenterende Vyvers, groote Goudfis-Kom, uitgestrekte Moes- en Broei-Tuinen met nieuw gemetzelde Trekkassen en dito Krib, uitgebreide Schuttingen met Persike-, Abricosen- en andere requise Vrugtboomen, extra groote Boomgaarden, als ook een oud beroemde en verwonderings waardige Echo*'.

De Amsterdamse Courant van 6 oktober 1803 meldt dat bij deze veiling het perceel met de hofstede Rustrijk is gekocht door 'Saportas' voor 11.100 gulden. Jacob Saportas is eigenaar van de naastgelegen buitenplaats Berghuizen. Hij heeft waarschijnlijk alleen als tussenpersoon opgetreden, want de buitenplaats wordt overgedragen aan (een andere) buurman, Robert Daniël Crommelin, voor 11.844 gulden. Robert Daniël Crommelin (1741-1808) was sinds 1766/1768 eigenaar van de naastgelegen grote buitenplaats Hofrust. Hij was koopman te Amsterdam en firmant in Daniel Crommelin & Soonen.

1808: S.M. Koch-Crommelin

In 1808 erft dochter S.M. Koch-Crommelin de buitenplaatsen Hofrust en Rustrijk (met de Echo) uit de nalatenschap van Robert

>>

Daniël Crommelin. De familie is in deze als gevolg van de bezetting door Napoleon moeilijke tijd echter niet kapitaalkrachtig genoeg om beide buitenplaatsen te behouden.

1815: Grond Saportas, huis gesloopt

Op 8 mei 1815 wordt Rustrijk opgesplitst en verkocht voor 7.500 gulden: het deel met de 'echo' blijft in handen van Crommelin en de rest wordt op afbraak verkocht, waarbij de gebouwen en bomen aan een consortium worden verkocht en de grond aan buurman Jacob Saportas. 'Den opstal van alle de gebouwen, boomen en al wat op de na te vermelden Hofstede aarde en nagelvast is' komt toe aan Bernardus Hendrikus van Essen, aannemer-kastelein wonende aan de Diemerbrug; Jan Kitselaar, tolman, wonende aan het Bijlmer Tolhek onder Diemen; Pieter Wusman, winkelier, wonende aan den Diemerbrug; en Gerrit Aartze Ruijter, veehouder, wonende te Muiderberg. Familie Crommelin kon vanaf Hofrust de omgeving van de echo bereiken via een smal paadje aan de zuidzijde, langs de grens van Hofrust. Dit paadje vormde jarenlang dé entree naar de echo en werd ook wel Echolaantje of de 'berceau' genoemd, omdat de boomtakken laag en gebogen over het pad hingen.

Aannemer B.H. van Essen c.s. sloopte vervolgens het hoofdhuis, stallingen en koepel. In oktober 1815 volgt tevens een 'Vrijwillige verkooping, op 7 october 1815, te Muiderberg, op de buitenplaats Rustrijk, van eene groote partij zware eike-, beuke-, ipe-, linde-, sparre-, populiere- en kastanje-boomen, staande op voorgenoemde buitenplaats; bijzonder geschikt voor werkhout, en welgelegen om te water vervoerd te worden'.

Jacob Saportas (1765-1839) is eveneens buurman, aangezien hij de ten noordoosten gelegen buitenplaats Berghuizen bezit. Saportas is een telg uit een Portugees-Joodse familie van notabelen. Hij is handelaar en makelaar en tevens stadsbestuurder van Muiden: vanaf 1804 schout van Muiden en van 1812 tot zijn dood in 1839 burgemeester. Hij wordt in deze tijd eigenaar van grote delen van Muiderberg. Op de 'overplaats' die Rustrijk vanaf dan vormt ten opzichte van het hoofdhuis op Berghuizen, laat Saportas een aanleg met slingerende paden realiseren, zoals ook blijkt uit de veldminuut van ca. 1835, alsmede de vermelding en huidige aanwezigheid van bomen (o.a. eik en tamme kastanje), die uit deze periode van aanleg zouden kunnen stammen.

1830: Hoogbruijn

In 1830 vindt de veiling van de buitenplaats Berghuizen van Jacob Saportas plaats, waarbij Rustrijk wordt aangeduid als de 'Overplaats': "waarop zich geplaatst vindt de Tuinmans-Woning met annex Wagenhuis en welingerigte Oranjerie, wijders uitgebreide Moes- en Broeituinen, waarin verschillende Druiven-, Perziken-, Ananassen- en andere Broeikasten, alsmede de benoodigde vaste Kribben voor Groenten en Vruchten, kapitale Boomgaarden en heerlijke Plantsoenen, Wandelingen doorsneden met Waterleidingen, hoog en zwaar opgaand Geboomte, mitsgaders de daarbij behoorende extra weltoegemaakte WEI-, HOOI- en TEELLANDEN". Dirk Hoogbruijn, woonachtig op Wolfsbergen te 's-Graveland, is de koper voor 20.000 gulden.

1833: Portman en weer Hoogbruijn

In 1833 verkoopt Hoogbruijn de buitenplaats en overplaats aan fabrikant Lodewijk Anton Portman. Door diens financiële omstandigheden wordt op 15 maart 1834 het terrein wederom ter veiling aangeboden bij notaris Van Zon, blijkbaar zonder veel wijzigingen wat betreft Rustrijk. Hoogbruijn koopt het terrein weer terug voor slechts 5.600 gulden.

1834-1837 terrein: Koch

Tussen 1834 en 1837 zou ook de tuinmanswoning worden afgebroken. Als het terrein op 2 september 1837 nogmaals wordt geveild als onderdeel van een agrarisch complex, wordt het enkel nog aangeduid als 'een Perceel extra weltoegemaakt WEILAND, van ouds genaamd de Plaats Rustrijk'. Hierbij wordt het terrein voor 2.150 gulden verkocht aan Egbert Jean Koch uit Amsterdam, die samen met zijn echtgenote het naastgelegen Hofrust bezit. Daarmee wordt het voormalige terrein van Rustrijk en het terrein van de Echo weer verenigd tot één geheel.

De dochter van E.J. Koch (1782-1854) en S.M. Crommelin (1780-1820), Maria Elizabeth Koch (ca. 1813-1883), gehuwd met Henricus Marinus Berns, erft de terreinen in 1854. Deze familie houdt het terrein van Rustrijk tot 1931-1934 in bezit.

1932: Gemeente Muiden

De voormalige buitenplaats wordt omstreeks 1932 door de gemeente (op voorspraak van burgemeester J.L. de Raadt) aangekocht vanwege het 'natuurschoon', om kap van het bos te voorkomen en als recreatieve bestemming te behouden. Het terrein was door de eigenaresse in 1931 eerst aan de Vereniging tot behoud van Natuurmonumenten aangeboden, die zich voor financiering keerde tot de gemeente. De gemeente besloot echter het terrein zelf aan te kopen, mede vanwege de werkverschaffing. De gemeente Muiden betaalde

20.000 gulden voor het gehele complex, waarbij aan de raad een krediet van 4.000 werd gevraagd ‘voor verschillende in het bosch uit te voeren werken’. In november 1931 wordt gestart met werkzaamheden en in december wordt besloten een doolhof aan te leggen met een theetent om ‘de kosten te verminderen door exploitatie van het bezit’. Dit doolhof tegenover het poortje (ten zuidoosten van de echo) wordt naar ontwerp van D.F. Tersteeg aangelegd.

Het doolhof besloeg circa 1500 m2, bestond uit beukenhaag en was toegankelijk tegen een geringe toegangsprijs. Ook werd de theetent of kiosk bij het doolhof gerealiseerd en werden de muur en het poortje gerestaureerd. Volgens een omschrijving uit ca. 1932 lag er eerst een bos met lanen van eikenbomen en ‘enige bijzondere mooie exemplaren van eeuwenoude beuken’, vervolgens de echo die via een ‘berceau’ aan de zuidzijde bereikbaar is, daarachter een weiland met aan de noordzijde een wandelpad door keupelhout, en ten slotte een eiland als open grasvlakte, beplant ‘met prachtexemplaren van verschillende soorten van boomen en boomengroepen met struikgewas aan den buitenkant langs de sloot en de vijver die dit eiland van de andere wandelingen scheidt’. Het terrein wordt na de aankoop consequent aangeduid onder de naam ‘Echobos’. Tijdens de Tweede Wereldoorlog worden wederom militaire stellingen op het terrein aangebracht, waar van de groepsschuilplaats nr. HM54 uit 1939-1940 resteert, die ongeveer op de plek van de voormalige koepel van Rustrijk moet zijn gebouwd. Volgens de registratie en schadevergoeding als gevolg van de militaire mobilisatie, aanleg van stellingen en kap van brandhout door de bevolking zijn er in het Echobos 225 eiken, 210 beuken, 100 acacia’s, 50 essen en 40 berken omgehakt.

Wat rest van het ooit zo fraaie lusthof Rustrijk is dus eigenlijk alleen de echomuur en de oude bomen langs de nog oorspronkelijke slingerende paden. Bovendien herinneren grafstenen van de Kochs en Crommelins op de Algemene Begraafplaats aan de laatste bewoners.

Uit bovenstaand artikel wordt niet duidelijk waarom het buiten gesloopt werd. Kennelijk was het in niet al te beste staat. Piet de Raadt schrijft in een artikel dat in ons archief bewaard is gebleven dat Muiderberg aan het eind van de 18e eeuw overwegend aan de kant van de Patriotten stond en dus tegen de Prinsgezinden was. Toen de koning van Pruisen op verzoek van de prins, Willen V, met een leger van 20.000 man orde op zaken kwam stellen werd het Patriottendorp Muiderberg geplunderd en dat gold zeker voor de buitenhuizen binnen haar grenzen. Ook de Fransen hielden in 1813 huis toen ze vanuit Naarden uitvallen deden en, op zoek naar voedsel en onderdak, ook in Muiderberg plunderingen uitvoerden. Mogelijkerwijs werd met deze plunderingen het verval van Rustrijk ingezet. Ook de slechte algemene economische toestand van Nederland na vele jaren van Franse bezetting zal geen gunstige rol hebben gespeeld. Gelukkig bleef een aantal andere buitenplaatsen wel gespaard, daarover in volgende artikelen meer.

Ansichtkaart met bericht van de gemeente Muiden betreffende overname buitenplaats Rustrijk en uitnodiging tot bezoek aan Muiderberg. De kaart toont de ingang met zichtbaar het oorspronkelijke monument aan de Googweg/Brink ter herinnering aan Floris V (stapel keien) die in Muiderberg werd vermoord. Bron Facebook ‘Muiden en Muiderberg in beeld’, ansicht ca 1933

De zichtbare overblijfselen van buitenplaats Rustrijk, nu het Echobos. De Echomuur (boven)en de oude bomen langs de paden | januari 2026 - foto’s Gerard Boer

De huidige entree van de voormalige buitenplaats Rustrijk in januari 2026, foto Gerard Boer

Dit artikel (deel 2) bestaat uit een aantal herinneringen dat in de loop der jaren is opgeschreven door Naomi Waas, geboren in de zomer van 1942. Haar ouders laten haar begin 1943 onderduiken. Ze komt eerst op een onderduikadres in Hoofddorp terecht maar wordt na verraad overgebracht naar IJlst waar ze ondergedoken blijft tot het eind van de oorlog.
Haar moeder is via de Hollandse Schouwburg in Amsterdam gedeporteerd naar Kamp Westerbork en niet lang daarna vermoord in concentratiekamp Sobibor.
Na de oorlog wordt Naomi opgehaald door haar vader die de oorlog wel heeft overleefd. Al snel blijkt dat hij niet goed voor haar kan zorgen, waarna ze bij joodse pleegouders (i.c. de familie Waterman, de beheerders van de Joodse Begraafplaats in Muiderberg) terecht komt.
Hier brengt zij het grootste deel van haar jeugd door.

door NAOMI WAAS

Ik wachtte en wachtte

De omstandigheden dwongen me jong tot zelfstandigheid. Zo reisde ik al vroeg min of meer alleen. Allereerst naar de kleuterschool in Naarden toen ik vier was. Ik werd wel op de bus bij de Hakkelaarsbrug gezet, een kilometer van huis, en even later bij de bushalte in Naarden weer opgevangen door tante Saartje. Later moest ik zelf uitstappen, oversteken en naar school lopen.

Op m'n zesde ging ik 's zondags met de bus naar joodse les in Bussum en dat moest ik geheel en al alleen doen. Dat kon ik goed. Ik wist waar ik er uit moest en via welke straten ik de les van mijnheer Pach moest bereiken. Goed kon ik toen natuurlijk nog niet lezen, niet in het Hebreeuws, maar evenmin in het Nederlands. Zolang alles ging als altijd was dat ook niet nodig.

Op een keer stond ik bij de bushalte in Naarden te wachten, maar de bus kwam niet. Ik wachtte lang en plaste in m'n broek, want ik kon er niet weg. Ik wachtte en wachtte en plaste weer in mijn broek, inmiddels totaal verkleumd. Uren later kwam iemand van de familie Pach naar de bushalte; mijn pleegouders hadden gebeld dat ik nog niet thuis was. Ze namen me mee achter op de fiets, wasten me, verschoonden me en zetten me persoonlijk op de bus naar huis.

Kamp Sobibor - foto genomen vanuit een wachttoren | bron Wikipedia

‘Toen de oorlog was afgelopen, begon voor mij de oorlog’ (deel 2)

Deze keer had de bus plotseling op een andere plek gestaan. Een kind van zes dat nauwelijks leest en dat intens verlegen is kan reizen, maar geen problemen oplossen.

Tante Saartje

De eerste jaren na de oorlog was er in ons dorp alleen een christelijke kleuterschool. Toen ik vier was ging ik als joods meisje daar niet naartoe maar naar Naarden. Ik werd dan door mijn pleegmoeder of door de hulp naar de bus gebracht en in Naarden door tante Saartje opgehaald. Die bus, zo zit dat althans in mijn herinnering, was een soort truck met een heel lange oplegger en ik vond hem erg eng.

Tante Saartje (foto uit 1941) was eigenlijk niet mijn tante, ook niet die van mijn pleegouders - ze was niemands tante. Ze had behoord tot een uitgeroeide, vooraanstaande joodse familie uit Naarden en omgeving, waarvan niemand de oorlog had overleefd, niemand, tot in de verste graad. Ze was nu een alleenstaande verbitterde vrouw van achter in de vijftig. Wat zou het voor haar betekend hebben dat ik in haar leven kwam?

Mijn pleegouders zagen op een winkel in de Marktstraat, tegenover de bushalte, een joodse naam staan. Ze zijn brutaalweg naar binnen gestapt en hebben gevraagd of ik daar tussen de middag mijn boterham mocht opeten. Het mooiste vond ik het als ik in de etalage van haar winkel mocht eten en de voorbijgangers, dat dacht ik dan, verbaasd bleven staan kijken!

Het was gewoon zo, al was het niet gewoon

Op de dorpsschool van Muiderberg was ik het enige Joodse kind en ik was ook de enige die bij pleegouders woonde en niet bij eigen ouders. Het was gewoon zo. Later, in Amsterdam, op de Joodse school vroeg ik me ook niet af waarom de één bij een oom en tante woonde of alleen met een moeder of in een kindertehuis en zelfs dacht ik nooit “hoe kan het dat iemand nog twee ouders heeft?” Het was zoals het was. Het kan zijn dat ik superonnozel was natuurlijk en dat anderen zich daar wel mee bezig hielden. Maar ik dus niet.

Zover mijn herinnering gaat, al is er weinig herinnering, heb ik altijd geweten hoe mijn eigen situatie in elkaar stak. Ik woonde bij pleegouders, mijn moeder was dood [vermoord in concentratiekamp Sobibor] en mijn vader bestond. Ik voelde natuurlijk wel van alles en soms was m’n leven niet zo leuk. Toch lachte ik veel. Ik huilde trouwens ook vaak. En ik reisde meer dan andere kinderen [o.a. naar de kleuterschool in Naarden, Joodse school in Amsterdam]. Alleen middelbare scholieren reisden, normaal gesproken, zulke afstanden. Ik protesteerde niet. Waarom zou ik? Het was zoals het was.

Greetje, die vlak bij het busstation woonde, was de enige die wel eens mee ging naar huis.

>>

Oude ansichtkaart van de Openbare Lagere School op de Brink, thans woonhuis.

Telefoon hadden ze bij haar nog niet, maar ze mocht een enkele keer toch wel eens mee. In de bus was het dan leuk. Ik kan me niet herinneren dat ze dat thuis erg vonden. Het kon gewoon. Er was in die tijd geen rennen naar muzieklessen of naar ballet en we kregen slechts een enkele keer een som mee om op te lossen, als huiswerk. Ik geloof dat dat een 'vormsom' heette. Greetje woonde bij haar vader die na de oorlog hertrouwd was. Ook Greetjes moeder was vermoord. Het kwam tussen ons niet aan de orde, want het was gewoon zo, al was het natuurlijk niet gewoon.

Nooit haalde ik het toilet

Andere Mama [Naomi's onderduikmoeder uit de oorlog] zei dat ik in de onderduik al zindelijk was. Twee jaar was ik toen de oorlog voorbij was, maar blijkbaar was ie dat niet voor mij. De zindelijkheid was wel voorbij … Dag en nacht plaste ik in mijn broek en na een paar jaar alleen 's nachts.

Toen ik net zes was ging ik naar de openbare school van Muiderberg. De school had twee lokalen. Klas 1, 2 en 3 in het ene en 4, 5, 6 en 7 in het andere lokaal. In het totaal 45 leerlingen op de hele school. In beide lokalen stond een enorme zwarte kachel die gestookt werd met turfblokken. De ingang van de school was een dubbele deur naar de hal waar de toegang van de 2 lokalen was, en een ruimte waar de turf lag opgeslagen. Er was ook een toilet. Daar ging ik nooit op.

We gingen tussen de middag naar huis om te eten. Muiderberg was klein, zeker toen! Er waren kinderen die verder weg woonden en op de fiets kwamen. Ik herinner me niet waar die aten. De kinderen Eggebeen bijvoorbeeld woonden in een huis dat halverwege de weg naar Naarden stond. De kinderen Ter Beek woonden in de molen bij het Naardermeer. Van de laatsten weet ik dat ze veel familie in het dorp hadden, maar ik heb me nooit afgevraagd wat ze deden tussen de middag. Misschien fietsten ze wel heen en weer naar huis. Ik liep in ieder geval wel heen en terug.

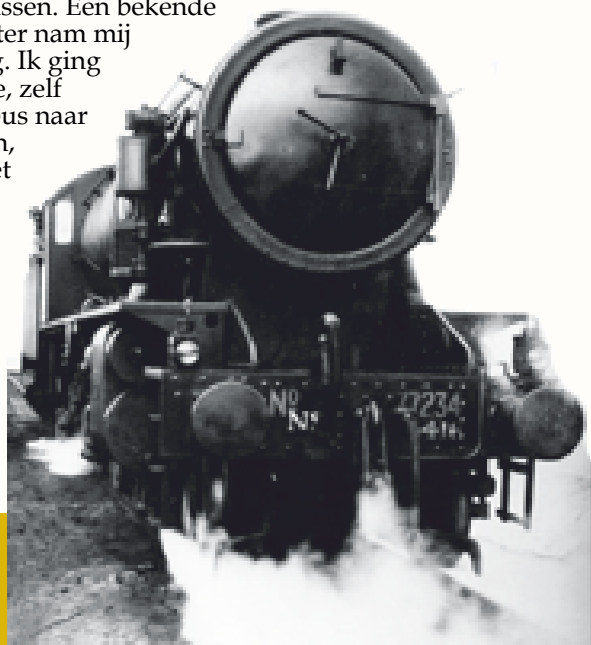
Naar de wc ging ik dus niet op school, zelfs als de nood hoog was. Ik rende naar huis en als ik het niet kon houden rende ik bij tante Jaan binnen, halverwege, zij had een hotel-restaurant. het Rechthuis. Dan rende ik naar de wc, maar soms haalde ik het niet en moest ik het voor de wc of naast de pot laten lopen.

Soms rende ik meteen door naar huis. Dat stond op de Joodse begraafplaats. Eerst kreeg je een groot en hoog ijzeren hek en dan de oprijlaan naar het huis. Vaak kwam ik niet verder dan het hek; daar moest ik het laten lopen. Het gebeurde dat ik veilig het hek doorkwam, maar bij de voordeur ging het alsnog mis. Nooit haalde ik het toilet.

Gelukkig lachte ik gemakkelijk en met mijn twee nichtjes had ik vaak reuze lol. Dan moesten we zo lachen dat ik het ook dan niet kon houden. Wat heb ik de wereld vervuild … Toen ik acht was ging ik naar de Joodse school in Amsterdam. Ik moest daar wel naar de wc gaan. Alles is oplosbaar …

Locomotief

Na de geboorte van mijn pleegbroertje kwamen er problemen bij mij tot uiting, zoals o.a. dat bedplassen. Een bekende kinderpsychiater nam mij in behandeling. Ik ging er, als zesjarige, zelf heen. Met de bus naar Bussum station, rechts langs het spoor en dan de overgang nemen.

In principe kon ik natuurlijk gewoon over het spoor als de bomen

geopend waren, alleen ik kon dat meestal niet. Vrijwel altijd stond er dan links van me een locomotief te blazen en te sissen. Hij stond stil, maar dat deed er niet toe; hij kon ieder moment gaan rijden en hij was zo groot! Ik ging het spoor niet over. Ik probeerde het wel, maar ik rende dan weer terug.

Een enkele keer kwam er een volwassene aan die ook die kant op moest. Dat was mijn kans. Ik ging rechts van die persoon snel met hem of haar meelopen en als ik dacht de locomotief gepasseerd te zijn rende ik met m'n kleine beentjes de hele overgang af. Ik had het gered …

Voelen

"Wat heb jij nou meegemaakt? Hou jij je mond maar." Hoe vaak heb ik dat niet gehoord en dat terwijl ik zo'n stil gesloten kind was, maar als volwassenen dat zeggen waarom zou je dat niet geloven? Dan gebeuren er dingen die je niet begrijpt. Eerder gebeurden die ook, maar toen besefte je nog niet dat dat problematisch was. Daartoe behoorden midden op straat gaan zitten en niet verder lopen en jarenlang bedplassen. Later waren dat dingen duidelijk niet durven, onbegrijpelijke angsten, totaal van de kaart zijn door een bepaald woord, gehele blokkades op belangrijke momenten, zoals een essentiële repetitie of een examen.

Natuurlijk heb ik niks meegemaakt. Vraag me maar het te vertellen. Dat kan ik niet. Toch wisten ze niet wat ze me aandeden. Een kind dat niet kan praten kan toch wel voelen!!

Kosjere slager

In het idyllische Muiderberg waar ik het grootste deel van mijn jeugd doorbracht waren wij de enige Joden. We leefden volgens de joodse wetten en dat had consequenties. Dat was allemaal heel helder, maar in bepaalde opzichten ook ingewikkeld. Mijn pleegouders hadden bijvoorbeeld geen auto. Ze leerden pas op latere leeftijd autorijden. Toch aten we kosjer.

Veel dingen konden gewoon in het dorp zelf worden gekocht, maar - bijvoorbeeld - vlees niet. We aten het wel. Dat ging als volgt. In het begin van de week stuurde mijn pleegmoeder een briefkaart aan de slager die kort na de oorlog in Utrecht zat. De bestelling werd dan als afgesproken op een bepaalde dag over de post verstuurd en het pakket arriveerde dan meestal op donderdag bij ons in Muiderberg. Dat ging over het algemeen goed, maar niet altijd. In een hete zomer was dat problematisch. Nog erger was het als de post om een of andere reden was vertraagd. Dan kwam het vlees bedorven aan en even naar de super gaan was er voor ons niet bij.

De synagoge (sjoel) aan de Linneaustraat in Amsterdam Oost | op deze plaats staat thans een politiebureau - bron Stadsarchief Amsterdam

Toen de slager uit Utrecht was opgeheven, betrokken we het vlees van een slager uit Amsterdam. De tijden veranderden en het vlees werd inmiddels telefonisch besteld. Op de dag van de bezorging belde de slager op en meldde dan dat het pakje met de bus van x uur zou arriveren. Mijn moeder ging dan bij de halte bij de Hakkelaarsbrug staan. Ze kreeg het pakket overhandigd van de chauffeur en gaf de man uit dank een dubbeltje. Het vlees was nu nog maar een paar uur onderweg en dat ging altijd goed.

Logeren bij pa

Nog zie ik mezelf, voort rennend naast mijn vader. Geen moment hield hij zijn pas in, integendeel, we moesten naar de sjoel [synagoge] en met mij erbij was hij al vast later dan anders. Hij ergerde zich aan mijn tempo. Als het koud was hing er een druppel aan zijn neus waar ik mijn ogen niet vanaf kon houden en waarvoor ik me tegelijkertijd ontzettend schaamde.

Geen sjabbat of joodse feestdag sloeg mijn vader over om naar zijn geliefde 'sjoel in oost' te gaan. Als ik bij hem logeerde moest ik dus mee. We hoorden meestal tot de eersten en ik zat, aan de vrouwenkant, 'alleen' de dienst uit want mannen en vrouwen zaten apart.

Na afloop stond pa nog wat te praten of hij liep een eindje met iemand op. Ik hobbelde er dan achteraan. Weer bij hem thuisgekomen zat ik de dag en de logeerpartij uit. Die was vrijdag begonnen en zondagochtend ging ik naar mijn pleegouders in Muiderberg terug.

Mijn vader had geen enkel stukje speelgoed in huis, zelfs geen

>>

kinderboek. Ik 'vermaakte' me met de 'mythen, sagen en legendes' uit verschillende landen, eerst de platen, later de tekst, jaar na jaar!

De hond en de kippen

Muiderberg had twee bakkers, maar bij Slemper kochten we niet, want die waren 'fout' geweest. Ik ben er nooit achter gekomen hoe mijn pleegouders dat wisten. Ze kwamen niet uit het dorp, toch wisten ze precies wie fout was geweest en wie niet (*Aanvulling redactie: Bakker Slemmer zat op de hoek Populierenlaan/Graaf Florislaan, waar tot voor kort de snackbar zat en daarvoor o.a. café Lieftinck en eetcafé De Echo. Naomi verbasterde de naam naar Slemper).*

Wij hielden kippen, tien om precies te zijn en bakker Slemper had een hond. En uitgerekend die hond is eens op ons terrein [de Joodse begraafplaats] gekomen. Zou dat opzet geweest zijn, zoals mijn pleegouders toen, tientallen jaren geleden dachten? Die hond joeg de kippen op, verspreidde ze over zo'n groot gebiedt we ze niet meer te pakken konden krijgen. Hij verwondde ze en beet ze dood. Dat werd een ruzie! Zelfs de politie kwam er bij.

Ik geloof dat Slemper wel moest betalen. Ongetwijfeld te weinig want hij schreeuwde tegen mijn schreeuwende pleegmoeder: "Ze zijn jullie vergeten te vergassen". Ik begreep niet wat dat betekende, maar ik begreep wel dat dat heel erg was. Alles wat om mijn pleegouders hing was trouwens erg - zij hadden alles meegemaakt. Ik wist toen nog niet dat juist ik de oorlog m'n hele leven met me zou meedragen.

Het horloge en een verzopen kat

Ik zal net 12 geweest zijn. Voor mijn Bat Mitswa had ik n.l. een gouden, tweedehands horloge gekregen en dat droeg ik. Het was zondag en ik kwam van Joodse les in Bussum. Met de fiets was ik naar de bushalte bij de grote weg [Hakkelaarsbrug] gereden om daar op de bus naar Bussum te stappen. Terug ging het uiteraard vice versa.

Op het laatste stuk richting huis bevond ik me ongemerkt op het grasstrookje naast de Googweg dat reikte tot aan de sloot. Ik kon, toen ik uit mijn gedachten schrok en besefte wat er gebeurde, niet meer voorkomen dat ik met fiets en al in de sloot belandde. Ik was me er in een seconde bewust van dat ik mijn nieuwe horloge, een onvoorstelbare luxe, droeg dus ik hield bij deze calamiteit mijn arm met het horloge omhoog opdat het droog bleef. Dat kwam het effect van de situatie niet ten goede.

De wegkant van het slootje was te steil en te hoog om erop te klimmen, dus ik koos voor de minder steile weilandkant en kroop omhoog met de arm waar het horloge niét zat en met de horloge-arm nog steeds omhoog. Toen ik terug aan de overkant kwam en aan mijn fiets stond te trekken om die uit het water te krijgen begon ik "help!" te roepen. Het was zondagochtend en de weg was uitgestorven.

Na enige tijd kwam er toch iemand, een kerkganger, langs. Die redde mijn fiets. Ik reed als een verzopen kat verder naar huis - met een droog horloge.

'Support'

De hoogleraar kinderpsychiatrie die mijn stukjes gelezen had, genoot er zichtbaar van de draak met mij te steken: "Ik zag al een etalage vol staan met mijn boeken en ik zag mijn werk al bekroond met een grote literaire prijs". Het waren tot dat moment nog niet mijn gedachten geweest, het waren die van hem over mij.

Ik zou er later zeker iets meer mee willen, dan ze op zolder (waar ik ze schreef) laten liggen, maar zo ver was ik toen nog niet. Als hij er vervolgens wat serieuzer over deed, bleek dat hij op vele fronten kritiek had: "Taalfouten, stijlfouten, te kort, gezocht", ik moest mijn levensverhaal maar eens gaan schrijven. Weken later vroeg ik me af of hij het wel goed gelezen had en of hij me eigenlijk wel kende. Ik had grote problemen met ordenen en wat misschien nog essentiëler was, ik had een verleden waar dingen ontbraken, waarin ik ook niet alles kon aanraken of benoemen. Wat het me deed de fragmenten van mijn leven op te schrijven en er anderen deelgenoot van te maken was blijkbaar van een andere orde.

Het vreemdst was wel dat hij me aanraadde andere schrijvers te lezen die er mooi over geschreven hadden (waaróver legde hij niet uit). Hij doelde bijvoorbeeld op Marga Minco [1957, Het Bittere Kruid]. Behalve dat zij zeker een generatie met mij scheelden en hun problematiek daardoor de mijne niet was, had ik geprobeerd over te brengen dat ik eerder altijd had moeten zwijgen en ook gezwegen had omdat ánderen zoveel hadden meegemaakt. Het was een overwinning dat ik nu eindelijk zo ver was dat ik schreef.

Maar hoe kan een psychiater iemand nou zo de mond snoeren … Vier dagen was ik lamgeslagen. Toen dacht ik: "Wie is hij nou eigenlijk helemaal?" en ik schreef een stukje! Dit was mijn tweede overwinning.

Ik leef

Wat is zeker?
Als er gekken in de wereld
Bepalen of jij leven mag
Als je daardoor nooit een plek krijgt
Als je die niet eisen durft

Wat is zeker?
Als je Umwelt meteen al
Verdwenen is
Als je genadebrood moet eten
Als je denkt dat je geen rechten hebt

En als je ondanks deze basis
Toch nog oud geworden bent
Je kan zeggen dat het goed is
Je beseft dat er vandaag één
zekerheid is

Ik leef!

Diaconie-huisje?

door FRANK VAN AMERONGEN

Onder monumentennummer 30138 staat sinds 4 juni 1973 het z.g. diaconiehuisje aan de Flevolaan 1 als rijksmonument geregistreerd. Maar die naamgeving is niet correct, zo blijkt uit documenten in het archief van de Stichting Monumentaal en Historisch Muiderberg.

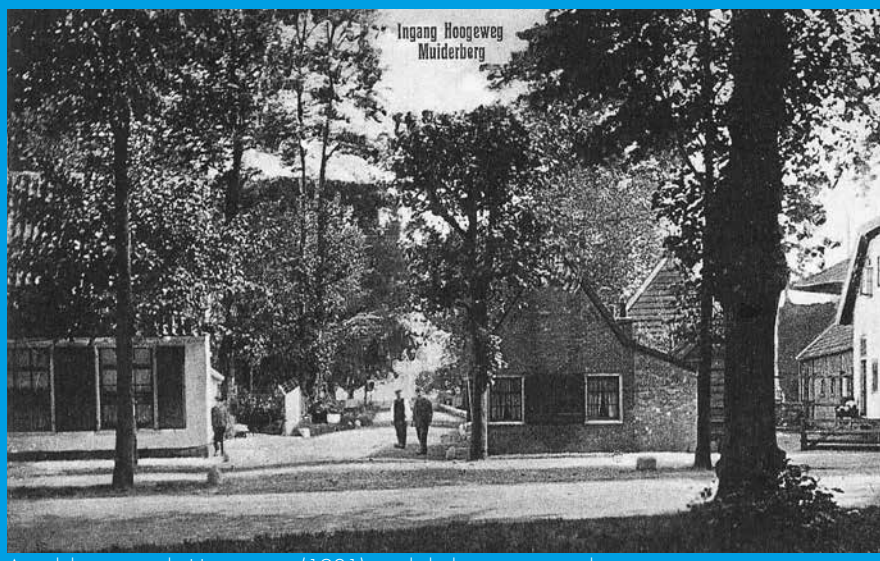
Een Diaconiehuis is een gebouw dat wordt gebruikt als een centrum voor diaconale activiteiten. Het kan worden gebruikt als een vergaderplaats, een kantoor of als een plek waar mensen in nood kunnen worden geholpen. Het kan ook dienst doen als een opvangcentrum voor mensen die tijdelijk geen huis hebben. Aldus het Nederlands woordenboek.

Er stond waarschijnlijk sinds ongeveer 1700 of iets later zo'n diaconiehuisje, eigendom van de Diaconie van de Nederlands Hervormde Gemeente op de hoek van de Brink en de toenmalige Nieuwe weg, die in 1921 aangelegd was op kosten van J.J. Bredius. Vandaar dat die weg later Brediusweg werd genoemd.

Het huis van Sijntje Tas

Het diaconiehuisje stond lang bekend als het huisje van Sijntje (en Willem) Tas die er aan het eind van de 19e eeuw gewoond hebben. Bekend is dat in 1840 Janus van Haanen er woonde en ook Henk en Lussie Meyer waren bewoners. De laatste bewoners van het pand waren de heer Jan Meijer en zijn gezin (NB niet de Jan Meijer, hoofd Openbare Lagere School). Om ruimte te maken voor de verbreding van de Brediusweg zou het pand gesloopt moeten worden. Er was kennelijk geen sprake van de vraag of het huisje wellicht een monumentale status zou moeten krijgen en dus bewaard zou moeten worden. Om sloop mogelijk te maken werd het pand volgens de gebruikelijke procedure onbewoonbaar verklaard en zodra er voor de familie Meijer een nieuwe comfortabele huisvesting geregeld was werd het in 1956 gesloopt. Tegelijkertijd werd de straat omgedoopt in Flevolaan.

De naamgeving en oorsprong van het huis aan de Flevolaan 1 mag dan niet correct zijn, het is één van de officiële monumenten in Muiderberg.

Ansichtkaart van de Hoogeweg (1921) met links het monument dat ten onrechte Diaconiehuisje wordt genoemd en rechts het echte Diaconiehuisje

Het diaconiehuisje in 1956, niet lang voor de sloop met Til Vreeken en Lenie Meyer

Een van de weinige kleurenfoto's van de beide huizen | foto uit ca. 1956

OVER HET LEVEN IN MUIDERBERG 1942 -1952

Hulpknecht bij Frans ter Beek (deel 5 en slot)

door AREND VÁHL

Het huidige Villa Boschlust - foto Gerard Boer 2023

Ik ben al zes. Het wordt tijd dat ik net als mijn klasgenoten iets voor de kost ga doen. Mijn vader helpen schijnt niet te kunnen. Iedere dag loopt hij 's morgens vroeg naar de Hakkelaarsbrug en stapt daar op de bus naar Amsterdam. Hij is ingenieur en kan geen hulp gebruiken.

Regelmatig mag ik meerijden met de knecht van het Rechthuis. Meestal mag ik mennen. Het trekpaard uit Zeeuws Vlaanderen kent de weg in Muiderberg al meer dan vijftien jaar. In werkelijkheid trekt zij de kar.

Het Rechthuis is aan de achterzijde een boerderij met moestuin, hooiberg en wagenschuur. In de zomer wordt de boerderij geschrobd en gewit. En hij wordt verhuurd aan zomergasten. Aan de voorzijde is er een terras en een gietijzeren overkapping. Het Rechthuis zelf is in bedrijf als hotel-restaurant.

Een verantwoordelijke positie

De zeug van Het Rechthuis heeft gebigd. Ik krijg de opdracht om de melkrijder te waarschuwen. Hij moet de varkensmelkbus niet vergeten. Kastje, muur, kastje. Na voorgaand inwijdingsritueel (er bestaat geen varkensmelkbus!!) word ik aangenomen als hulpknecht op de boerderij van oom Frans (Frans ter Beek, 1895-1986), de norse echtgenoot van tante Jaan (Adriana ter Beek-van Ettekoven, 1907-1985), die ook wel Rooie Biet werd genoemd! Ik hoef niet meer met de dorpskinderen te spelen. Ik ben even uit de buurt van mijn door de oorlog getraumatiseerde moeder. Ik heb nu een verantwoordelijke positie. Samen met oom Frans, zoon Luuk en de knecht moet ik zorgen voor het paard, de hond, 18 koeien, jong vee, de zeug en een zooitje schapen, kippen, konijnen

Voorkant van Het Rechthuis, Brink, ca 1948 ▶

Achterkant van Het Rechthuis, Gerard Doulaan, de boerderij, ca 1948 ▶▶

Arend Váhl

werd geboren op 6 maart 1943 te Amsterdam. Woonde in Muiderberg van 1943-1952. Hij schrijft over zijn onderduikperiode als peuter en zijn kinderjaren in ons dorp. Vahl was in zijn werkzame leven ingenieur. Dit artikel is deel 5 van een reeks van 5 autobiografische artikelen over zijn jongensjaren in Muiderberg. Deel 1 en 2 over de oorlogsjaren in Villa Boschlust aan de Echolaan in Muiderberg (in MHM april en september 2024 (nummers 6 en 7). Deel 3 over zijn dorp Muiderberg en haar inwoners (in MHM januari 2025 (nummer 8). Deel 4 over zijn schooltijd in Muiderberg (in MHM september 2025 (nummer 9).

en een moestuin. Hooien, wieden, distels en borstelgras trekken. Schillen ophalen bij de Watermannen (beheerders Joodse Begraafplaats), boerderij Van Ettekoven (waar nu bungalow Elba staat, naast de Joodse Begraafplaats) en kantonnier Post (opzichter van een deel van de Rijksweg 1, nu Zuidpolderweg, in opdracht van de gemeente, woonde bij de Hakkelaarsbrug). Roskammen, kippen voeren, kippen slachten en groente oogsten. Voor school, na school en in het weekend. Ome Jan helpen op het terras als het daar druk is. Kortom een buitenschoolse opvang, een levensschool en een leven als god in Frankrijk.

Als we niet op het land eten, eten we in de woonkeuken van Het Rechthuis. Een keuken waarin ook voor het restaurant gekookt wordt en waar eens per jaar een schaap tot een rijtje weckflessen verwerkt wordt. In de keuken zwaait Tante Jaan de scepter. Het is knus. De mannen slurpen hun koffie van het schoteltje en dopen hun kaakje in de koffie. Er wordt onder het werkoverleg gekheid gemaakt.

Dansende koeien

Als het lente wordt, worden de mannen en de koeien onrustig. Ze zien licht, ze ruiken groei, ze loeien en willen de stal uit. Als ze eindelijk naar buiten mogen dansen en springen de mannen en de koeien richting weiland.

Hooien is leuk. Je begint direct na het ochtendmelken en je werkt door totdat het donker wordt. Tante Jaan geeft eten en drinken mee. Robbie, de hond, vangt veldmuizen. Hij legt ze op een rij en wil dat je ze aan het eind van de dag telt. Ik heb net als de andere een grijsblauwe drinkkan met thee, melk en veel suiker. Ik tel echt mee.

Soms vliegt er een horzel over het land. Koeien hebben dat gelijk door. Er ontstaat paniek. Zit je met je alpinopet op rustig te melken. Kruk om. Emmer om. Koe aan de horizon met het melktouw nog om haar achterpoten.

Als je een beetje boer bent, kan je zien wanneer een koe tochtig wordt. De andere koeien klimmen op de tochtige koe. Aan de manier waarop ze dat doen kun je zien wanneer je haar naar de stier moet brengen. De stier van Van het Klooster [naburige boerderij aan de Brink] dekt de koe en dan komt het belangrijkste moment. Je moet met twee vingers over de ruggengraat van de koe strijken. Vraag me niet waarom dit moet. Het moet!

Bij het kalven moet je de koe soms helpen. Soms moet het kalf gedraaid worden. Soms moet je het kalf er uit trekken. Als de koe gekalfd heeft, geeft hij geen melk maar biest. We vieren iedere geboorte met het vel van de biest op een beschuit.

In de herfststormen staan de koeien in de luwte. Oom Frans heeft schuttingen in zijn weiland gezet. Ze zijn gemaakt van hout dat bij werkzaamheden aan de Zuiderzeedijk over was. Het hoe en waarom van deze schuttingen is onduidelijk. Oom Frans is een beetje nors en introvert. Misschien heeft oom Frans ook een beetje

>>

Marijke Delmonte

Mooie klassieke en vintage sieraden
waaronder sieraden naar eigen ontwerp

reparatie of verandering van uw sieraden
aangepast aan de moderne tijd

Alleen op telefonische afspraak of per email.

Marijke Delmonte I tel: 0294 - 261637
ottendelmonte@gmail.com
instagram: marijkedelmonte

Vraag naar de mogelijkheden

INSTALCENTER

Installatiebedrijf C.D. de Haan
Flevolaan 2b, Muiderberg
Telefoon 0294 261 313
www.cddehaan.nl

Altijd deskundig. Altijd dichtbij.

empathie voor de koeien en is hij een koeienwelzijnswerker.

Ik wil veearts worden

Ik heb ook een schillenwijkje. Bij bekenden haal ik iedere week de schillen op om ze aan de zeug te voeren. Op weg naar de beheerder van de Joodse Begraafplaats [familie Waterman] mag je niet door het grote hek. Je moet door het kleine hek met het bordje Kohaniem. Trappen klimmen naar de aula en vervolgens naar het woonhuis. In mijn herinnering zijn de trappen heel hoog en staat de aula ver van de vertrouwde weg.

Midden in de polder is er een stukje niemandsland. Een ingestorte boerderij met een verwilderde boomgaard. Slootje springen. Appeltje pikken en weer aan het werk.

Het paard heet uttut en hhoj. Uttut bij het gasgeven en hhoj bij het remmen. In de Dijkweg aan het eind van het Echobos is er een hellinkje. Ik zeg uttut voor de helling en het paard zet aan om met de volle strontkar naar boven te gaan. Het paard glijdt uit op de beijzelde weg. Het kan niet meer overeind komen. Uitspannen gaat niet. Het paard wordt nerveus. Hhoj. Molshopen op de weg strooien. Het paard krijgt weer grip en krabbelt op. Een paard houdt in als het de helling af moet. Tegenwoordig houdt het paard van het Rechthuis ook in als het de helling op moet.

Beesten vinden het prettig als je ze mooi maakt. Het schoonmaken en roskammen van het paard en de koeien is onderdeel van mijn werkzaamheden. Eén van de koeien is een lage Fries met een dikke vacht. Het roskammen van deze koe is een dankbaar maar tijdrovend werkje. Op een dag heb ik haar oppervlakkig gekamd omdat ik haast heb. Op de terugweg van de laatste koe in de rij geeft ze mij een trap over de groep heen. Geen harde trap maar wel een duidelijke boodschap.

Na lang nadenken heb ik besloten dat ik later veearts wil worden. Boer worden kan niet omdat mijn ouders geen land hebben. Een veearts gaat ook met dieren om.

De droefheid van het slachten

Aan ieder leven op een boerderij komt een eind. Soms een natuurlijk eind van een mens, paard of hond. Meestal een economisch eind van

Stal van hotel-boerderij Het Rechthuis ca 1948; links Frans ter Beek, rechts zijn zoon Luuk

zeug, koe, konijn, kip of schaap. Het slachten roept gemengde gevoelens op. Bij konijnen, kippen en schapen overheerst de vreugde van het straks opeten over de droefheid van het slachten. Bij varkens en koeien overheerst de droefheid van het verlies van een bekende boven de vreugde van het geldelijk gewin. Bij hond en paard is de binding zo groot dat deze dieren, in strijd met de economie, met pensioen mogen.

Oom Frans krijgt een trap van een nerveuze magere koe. De botbreuk is nooit goed genezen. Tegen ieder economisch principe in wordt de melkkoe als worstkoe verkocht.

Kippen slachten vond ik vroeger niet eng of zielig. Ik vond het een leuk werkje dat begint bij het vangen van de kip en eindigt met het wegbranden van de laatste stoppel boven een schoteltje met brandende spiritus.

Op de boerderij van oom Frans is er altijd één roodbonte IJsselkoe. De tijd van onze roodbonte is op. De koe met de mooie horens wordt naar de dorpsslager gebracht. Toen ik me bedacht dat ik graag de horens zou willen hebben is de deur van het slachthuisje al dicht. Kloppen en volk roepen?

Mijn broers en andere kinderen

Mijn broers Jan en Joost moeten mij, de jongste, meenemen als ze gaan spelen. Ze kennen een truc om van deze vernederende toestand verlost te worden. Ze zeggen 'Kom maar mee' en spurten weg. Dankzij mijn broers heb ik jong leren rennen, zwemmen en schaatsen.

Met veel andere kinderen mochten we niet omgaan. Het is dan ook niet zo vreemd dat we worden uitgescholden, regelmatig ruzie hebben en vaak vechten. Moeder vindt dat we niet moeten schelden en vechten. Die andere kinderen moeten lucht voor ons zijn. Joost komt even later thuis met de mededeling "Ik heb me daar toch even een klap in de lucht gegeven".

In 1951 krijgt stoomtramloos Muiderberg weer openbaar vervoer. Bij het Rechthuis wordt er een haltebordje geplaatst en een paar dagen later komt er een echte grote gele bus. Een bus met als bestemming Nigtevecht. Wat heeft een Muiderberger in godsnaam in Nigtevecht te zoeken?

Gelukkig geven Jan en Joost de bus toch enig nut. Als je de uitlaat vult met graspollen en stenen kun je de bus laten knallen. Als je een bezem, die je als stamper gebruikt, in de uitlaat laat zitten kun je een bezem laten vliegen.

In Muiderberg is er al begin 1952 een TV. Het toestel heb ik nooit van dichtbij gezien. Het staat in een kroeg waar we niet mogen komen, Café De Landbouw van Gerrit de Beus aan de Brink. Toch gaan we vaak TV kijken. Als de deur van de kroeg opengaat kan je heel even het blauwe licht van de TV zien.

Langzaam worden we minder eenzaam. De kinderen van nieuwe 'vreemdelingen' in Muiderberg beginnen een groep te vormen. Er vestigt zich een makelaar in Muiderberg. Over enkele jaren zal Muiderberg een forensendorp zijn. De regelmatig opvlammende strijd tussen de openbaren en de christelijken zal verwateren. In de toekomst zullen wij bij het oude dorp horen en zullen we strijden met de import.

Afscheid van Muiderberg

Ons wekelijks badfestijn. Jan, Joost, Bertje en ik zitten op een rij in de grote kuip. Vader komt meespetteren. Er is dus belangrijk nieuws. We gaan verhuizen. Vader wordt bovenmeester in Delft. De anderen zeggen dat hij professor wordt. Dat kan niet. Alleen werkelijk knappe koppen kunnen prof worden *(Vader László Váhl werd op 23 mei 1953 benoemd tot hoogleraar werktuigbouwkunde aan de Technische Hogeschool Delft).*

Ik neem afscheid van mijn Muiderberg. Het Rechthuis. Van tante Jaan krijg ik een zoen en een gesloten envelop. Ik mag de envelop pas in Delft openmaken. Er zit een getuigschrift en een echte zilveren rijksdaalder in.
Het werken bij het Rechthuis verving mijn gezinsleven thuis. In Delft sticht ik mijn eigen Ersatz-Rechthuis. Eigenlijk is het geen Ersatz maar nog beter dan het origineel. Het heeft een moestuin, een hond, twee konijnen, een aquarium en een stelletje Japanse nachtegalen. Als zelfstandige boer in de grote stad ben ik echter geen groot succes.

Café 'De Landbouw' op de Brink naast het Rechthuis tot 1972

De Algemene begraafplaats te Muiderberg

begonnen als (Lutherse) familiebegraafplaats

Dit artikel is goeddeels gebaseerd op een artikel van M. Langelaar, zoals verschenen in het blad 'Tussen Vecht en Eem' in mei 1996. Het originele artikel is sterk gereduceerd en herschreven met een focus op de geschiedenis van de begraafplaats zelf.

door M. LANGELAAR, JOHN ZEVENBERGEN, HUIB TER HAAR en JAN DE BEUS

Aan de Badlaan in Muiderberg ligt de Algemene Begraafplaats. Vroeger was dit echter geen gewone begraafplaats, maar een familiebegraafplaats. Ze werd in 1790 gesticht door Tobias Kanth, een zadelmaker uit Amsterdam. Omdat al snel veel andere Lutheranen uit Amsterdam hier hun doden lieten begraven, kreeg het de naam Lutherse begraafplaats. In 1790 kocht Tobias Kanth een stuk landbouwgrond met wat bos aan de rand van Muiderberg. Hij vroeg toestemming om er een begraafplaats van te maken. De lokale bestuurders wisten eerst niet goed wat ze hiermee moesten doen en legden de vraag neer bij de baljuw van Gooiland (zie kader). In 1792 kreeg Kanth van de Staten van Holland officieel toestemming om er een begraafplaats van te maken. Er gold wel een bijzondere regel: wie in Muiderberg werd begraven hoefde maar één keer grafrecht te betalen, en wel in de plaats waar hij of zij was overleden. Daarna mocht de overledene zonder problemen naar Muiderberg worden vervoerd.

Testament

Twee jaar later, in 1794, bleek uit een testament dat Kanth en zijn vrouw Anna Doelen hun bezit in Muiderberg flink hadden uitgebreid. Naast het begraafplaats-terrein en de boompjes die er stonden, hadden ze ook negen schepel (1 schepel is ruwweg 0,36 hectare) akkerland en vijf kleine huisjes in Muiderberg. Alles werd nagelaten aan hun kleinzoon Jan Hendrik Kanth.
In diezelfde tijd breidde Tobias ook zijn werk uit: naast zijn zadelmakerij begon hij een verhuur van rouwkoetsen en arrensleden voor begrafenissen.

Na Tobias' dood in 1797 kwam de begraafplaats in handen van zijn kleinzoon Jan Hendrik Kanth. Hij erfde niet alleen de begraafplaats, maar ook het familiebedrijf: een stalhouderij die koetsen verhuurde voor begrafenissen. Zijn compagnon, Hendrik Holst, wordt in documenten omschreven als grafdelver. In 1808 verkocht Jan Hendrik Kanth de helft van de begraafplaats aan Holst voor duizend gulden. Daarmee werd Holst mede-eigenaar. Of de begraafplaats in die tijd nog uitsluitend door de familie werd gebruikt, is niet helemaal duidelijk. Maar omdat er lijkkoetsen werden verhuurd, lijkt het erop dat ook anderen van buiten de familie er werden begraven.

Ingang Algemene Begraafplaats aan de Badlaan 2025 - foto Gerard Boer

Rond 1813 kochten Kanth en Holst samen extra grond naast de begraafplaats. Maar in 1817 verkocht Kanth zijn helft aan Holst voor zevenhonderd gulden. Holst werd toen vrijwel de enige eigenaar. Er was wel afgesproken dat Kanth ieder jaar vijftig gulden zou krijgen, zolang de inkomsten uit de begraafplaats voldoende waren. In 1821 maakte Holst zijn testament. Daarin benoemde hij zijn vrouw Antje de Vries, zijn kinderen en een kleinzoon tot erfgenamen. Holst stierf voor 1828, want uit een akte van dat jaar blijkt dat de erfgenamen gezamenlijk eigenaar waren geworden.

Holst als naam van de begraafplaats

Waarschijnlijk besloten de kinderen dat Antje de Vries voortaan het beheer kreeg. In 1833 verkocht zij de begraafplaats met bijbehorende gebouwen en bosgrond aan haar dochters Constantia Maria Holst, weduwe van Johannes Jurriaan Hiebink, en Jannetje Holst, echtgenote van Johannes Preijer voor 4500 gulden. Voorwaarde was dat de begraafplaats altijd onder de naam Holst zou blijven geregistreerd, als herinnering aan haar overleden man. Antje behield wel het recht om tijdens haar leven de inkomsten te ontvangen. Toen Jannetje Holst in 1849 stierf, liet zij haar deel van de begraafplaats na aan haar kinderen: Barend, Geesje, Daniël, Christina en Constantia Maria Preijer. De waarde van de begraafplaats werd toen geschat op 3750 gulden. In de jaren daarna ontstonden er ruzies over stroken grond bij de begraafplaats. Constantia Maria Holst, Barend Preijer en Geesje Preijer voerden in 1854 twee rechtszaken. De eerste was tegen een notaris uit Weesp, die onterecht een strook grond had verkocht. De tweede was tegen een buurvrouw, die hout had gekapt op bosgrond die bij de begraafplaats hoorde. Na onderzoek bleek dat de verwarring was ontstaan door fouten in de kadastrale indeling en inschrijving. Beide zaken werden uiteindelijk in 1854 en 1856 geregeld.

Baljuw van Gooiland

In vroegere eeuwen stond de baljuw van Gooiland aan het hoofd van het bestuur in 't Gooi. Hij vertegenwoordigde de graaf of de Staten van Holland en had bestuurlijke, juridische en militaire taken. De baljuw hield toezicht op de plaatselijke schouten en schepenen en trad op als hoogste rechter en bestuurder in de regio. De schout was in elk dorp de belangrijkste vertegenwoordiger van het gezag. Hij was verantwoordelijk voor orde en veiligheid, voor het uitvoeren van besluiten en leidde vaak de rechtszittingen. De schepenen vormden samen met de schout het lokale bestuur. Zij beslisten over zaken als belastingen, onderhoud van wegen en andere dorpszaken. Daarnaast traden zij op als rechters in civiele en strafzaken.

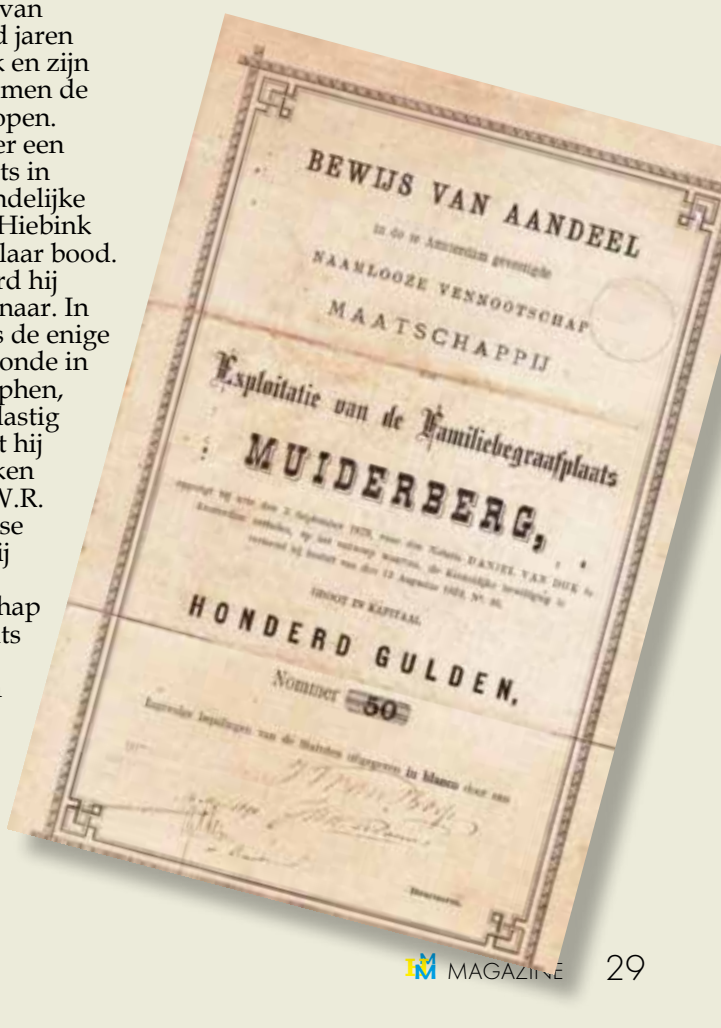
Veiling van begraafplaats

Door erfenissen en aankopen kwamen de aandelen van de begraafplaats steeds meer terecht bij de families Holst, Preijer en Hiebink. Zo werd in 1863 Hendrik Hiebink, zoon van Constantia Maria Holst, eigenaar van de helft van de begraafplaats. Eind jaren 1860 besloten Hiebink en zijn neef Barend Preijer samen de begraafplaats te verkopen. In januari 1870 vond er een openbare veiling plaats in Amsterdam. De uiteindelijke koper bleek Hendrik Hiebink zelf, die via een makelaar bood. Voor 5010 gulden werd hij officieel de enige eigenaar. In 1870 was Hiebink dus de enige eigenaar, maar hij woonde in Voorst en later in Zutphen, waardoor het beheer lastig werd. Daarom besloot hij in 1879 samen te werken met drie heren: dr. J.W.R. Tilanus, J.Th. van Bosse en P.L. Posthumus. Zij richtten samen een Naamloze Vennootschap op om de begraafplaats professioneel te beheren. De koopsom bedroeg vierduizend gulden. Op 13 augustus 1879 gaf de koning officieel toestemming voor de oprichting van de NV 'Maatschappij tot exploitatie van de familiebegraafplaats Muiderberg'. De nieuwe vennootschap had als doel het kopen en verkopen van grafrechten, het bouwen van grafkelders, het maken en plaatsen van zerken en ornamenten, het openen en onderhouden van graven en het toezicht houden op het onderhoud. De NV werd opgericht voor negenennegentig jaar. Het kapitaal was 5500 gulden, verdeeld over 55 aandelen van 100 gulden per stuk. Hiebink zelf kocht 40 van de 55 aandelen. Uit de aandeelhouders werden drie directeuren gekozen: Tilanus, Van Bosse en Posthumus. Zij werkten onbetaald.

>>

Voorspoedige start van Naamloze Vennootschap

Uit het jaarverslag van 1880 blijkt dat men voortvarend aan de slag ging. Er werd een park gebouwd bij het hoofdgebouw voor ruim 500 gulden. Het bestuur benadrukte dat de NV uit piëteit was opgericht, en niet om winst te maken. Daarom

BEWIJS VAN AANDEEL
NAAMLOOZE VENNOOTSCHAP
MAATSCHAPPIJ
Exploitatie van de Familiebegraafplaats
MUIDERBERG,
HONDERD GULDEN.
Nommer 50

Graf van Ferdinand Jacob Domela Nieuwenhuis (1808-1869). Luthers predicant en hoogleraaar aan de Lutherse Academie te Amsterdam, en de vader van Ferdinand Domela Nieuwenhuis, medeoprichter en leider van de socialistische arbeidsbeweging in Nederland - portret door Dirk Jan Sluyter, Rijksmuseum, Amsterdam

Graf van Maria Elisabeth Crommelin (1803-1886). Amateurschilderes uit het patriciaatsgeslacht Crommelin en echtgenote van Herman Ranitz, burgemeester van Groningen - portret visitekaartje ca 1875, Groninger Archieven.

waren de inkomsten beperkt. Wel ontstond er al snel een probleem: sommige oude aktes van verkochte graven bleken te ontbreken. Daardoor was soms niet duidelijk wie de rechtmatige eigenaar van een graf of kelder was. Het bestuur besloot hier onderzoek naar te doen. Uit de oude aktes werd duidelijk dat sinds 1813 veel Lutherse families grafruimte in Muiderberg hadden gekocht. Ook instellingen zoals de Lutherse Diaconie en het Luthers Diaconie-weeshuis in Amsterdam hadden graven op de begraafplaats. De naam Lutherse Begraafplaats was dus terecht gekozen.

In 1881 daalde het aantal begrafenissen plotseling sterk: slechts acht volwassenen werden dat jaar begraven. De reden volgens het bestuur was de aanleg van de Gooische Stoomtram. Die kwam op 22 juli 1881 in gebruik. De rails lagen gevaarlijk dicht langs de weg, waardoor mensen minder graag naar Muiderberg wilden komen voor een begrafenis. Ondanks dat werd het woonhuis en de ontvangstruimte in 1881 opgeknapt, zodat het geheel er weer netjes uitzag. Het positieve saldo van dat jaar werd gereserveerd voor vernieuwing en verplaatsing van de koepel op de begraafplaats. In de jaren na 1881 bleef de Naamloze Vennootschap de begraafplaats beheren. Er werd zorgvuldig bijgehouden wie waar begraven lag. In de registers komen namen voor van bekende Amsterdamse families, zoals Holst, Preijer, Kanth en Hiebink, en ook namen van welgestelde burgers die bij de Lutherse kerk hoorden. De begraafplaats kreeg daardoor een duidelijke plek in de Amsterdamse geschiedenis.

Naamsverandering naar Algemene Begraafplaats

De vennootschap bestond officieel voor 99 jaar. In de praktijk werd de begraafplaats steeds minder gebruikt. In de twintigste eeuw namen de begrafenissen sterk af. In de jaren vijftig kwam een einde aan het particuliere beheer. Op 1 maart 1956 werd de begraafplaats officieel overgedragen aan de gemeente Muiden. Daarmee hield de Lutherse begraafplaats als zelfstandige instelling op te bestaan. De begraafplaats aan de Badlaan ging verder als Algemene Begraafplaats van Muiderberg, zoals die vandaag de dag nog bekendstaat.

Bekende en oudste graven

Naast een aantal voornoemde graven, liggen er diverse bekende Nederlanders/Muiderbergers begraven, waaronder Johannes Jacob Bredius, eigenaar van de vroegere kruitfabriek in Muiden; Arie Vreeken, het voormalig hoofd van de openbare lagere school; musicus en componist G.A. Heinze; Justus van Maurik Nederlands schrijver en journalist bekend door zijn humoristische verhalen over het Amsterdamse dagelijks leven; dichter Jan Frederik Helmers; acteur Allard van der Scheer en Wim Beekman, een Nederlandse piloot en KLM-gezagvoerder geroemd om zijn werk in de burgerluchtvaart en zijn vakmanschap als vlieger (hij kwam in 1934 om het leven als gezagvoerder van de Douglas DC-2 'Uiver' tijdens een vlucht van Amsterdam naar Batavia); graven van de families Crommelin en Koch, die (opeenvolgende) eigenaren van de buitenplaatsen Hofrust en Rustrijk waren en van de eerder genoemde families Hiebrink en Pleijer; Arnout Drost, dichter en schrijver bekend van zijn boek Hermingard van de Eikenhof; Hendrik Doeff, van

Het graf op de voorgrond is waarschijnlijk dat van Tobias Kanth (overleden 1797). Uitsluitend de naam Tobias is gegraveerd op de steen. Daarachter liggen 2 graven van de familie Hiebrink en 3 graven van de familie Pleijer

Alle graffoto's van dit artikel zijn geschoten in februari 2026 - Gerard Boer

Graf van Jan Frederik Helmers (1767-1813). Verzetsdichter en man van de Verlichting in de 'Franse tijd'. Naamgever van 3 Helmerstraten in Amsterdam - bron portret *dbnl.nl*

Familiegraf Groen van Waarder en Van Stockum - Rijksmunument (zie tekst)

1803 tot 1817 hoofd van de Nederlandse handelspost van de Dejima, Nagasaki, Japan; Ch.J.F. Signault, meesterbeeld- en steenhouwer der koninklijke parken, gebouwen en tuinen en Ferdinand Jacob Domela Nieuwenhuis, de vader van Ferdinand Domela Nieuwenhuis, bekend als mede-oprichter van de Nederlandse Arbeidersbeweging.

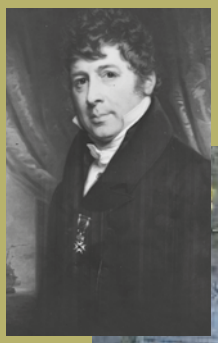
Een graf als rijksmonument

Eén opvallend grafmonument op de begraafplaats is aangewezen als rijksmonument. Het betreft hier het familiegraf voor de families Groen van Waarder en Van Stockum. Het monument werd opgericht in 1882 in opdracht van de familie Groen van Waarder. Het grafmonument is opvallend aanwezig op de begraafplaats en is gesitueerd langs het centrale pad dat door bomen geflankeerd wordt. Voor het laatst werd hier in 1969 een lid van de familie Van Stockum bijgezet. Het grote monument is uitgevoerd in hardsteen en wit marmer en bestaat uit een omrasterd grafteken met achterliggend aarden grafperk boven een kelder. Op het monument zijn in opvallende letters de familienamen aangebracht: 'GROEN' op het zuiden en 'VAN STOCKUM' op het westen. Verder bevat het monument de volgende doodssymboliek: gekruiste palmbladeren (overwinning op de dood) die bijeengehouden worden door een staartbijtende slang (ouroboros, oneindigheid), de gevleugelde zandloper (vergankelijke tijd), de vlinder (onsterfelijke ziel) en de omgekeerde brandende fakkel (wederopstanding) gekruist met de zeis (onverbiddelijke dood). Het monument wordt bekroond door een urn met rouwsluier uitgevoerd in wit marmer. Dit symboliseert het afdekken van het leven. De meest opvallende elementen van het monument bevinden zich op de voet van het monument: op beide hoeken ligt een hond, symbool van trouw. Het gehele monument wordt omgeven door hardstenen palen met kettingen ertussen. Onder een houten kap ligt de toegang tot de kelder.

Schuilplaats voor Engelse piloten tijdens de Tweede Wereldoorlog

Zoals ook beschreven in de 8e nummer van Monumentaal en Historisch Muiderberg ('Dagelijks leven in Muiderberg tijdens de oorlog', H.D. ter Haar), hebben tijdens de Tweede Wereldoorlog Engelse piloten ondergedoken gezeten op de begraafplaats. De eigenaar en vrienden van het toenmalige hotel Flora naast de begraafplaats hielden in de gaten waar Engelse vliegtuigen

>>

Graf van Hendrik Doeff (1777-1835). Deze Amsterdammer zwaaide van 1802 tot 1817 de scepter over de Hollandse factorij op het Japanse eiland Deshima bij Nagasaki. Hij verdedigde de Nederlandse handelsbelangen in de Oost gedurende de napoleontische tijd en verdiepte zich in de Japanse cultuur - portret door Charles Howard Hodges, Wikipedia

Familiegraf Koch waarin Egbert Jean Koch (1782-1854) is opgenomen (voorlaatse inscriptie). Hij is eigenaar geweest van Hofrust, de buitenplaats nu bekend als het Kocherbos in Muiderberg - portret Wikipedia

neerkwamen en hielpen overlevenden naar Flora. Die werden, zodra het kon, verborgen in de grote grafkelders ('de kapelletjes') op de familiebegraafplaats aan de Badlaan.
'En daar hebben ze een hele tijd ondergedoken gezeten. We hadden een grote drankvoorraad en konden o.a. aan eten komen door die drank te ruilen, bijvoorbeeld met een boer die voor een feestje wijn nodig had in ruil voor een stuk schaap. Moeder bracht via de speeltuin de 4 of 5 piloten dan hun eten. Vader zat in het verzet, samen met 3 of 4 anderen waaronder een fotograaf uit Bussum die hielp met de vervalsing van identiteitsbewijzen. Het was een heel netwerkje, vlak onder de neus van die Duitsers. De piloten werden op een gegeven moment door het verzet naar een andere plaats gebracht. Ik en mijn zussen zijn na de oorlog nog een keer in die grafkelders gaan kijken en vonden de pannetjes maar ook de kringen die op de 'doodskisten' waren achtergebleven. Dat vonden we wel een beetje genant.'

Referentie

M. Langelaar, 'Het nieuwe of Lutherse kerkhof te Muiderberg. Een stukje Amsterdamse historie in het Gooi'. Tussen Vecht en Eem, TVE 14e jaargang, nummer 2, mei 1996

BEKNOPT HISTORISCH OVERZICHT VAN DE BELANGRIJKSTE GEBEURTENISSEN VAN DE ALGEMENE BEGRAAFPLAATS

1790	Tobias Kanth sticht de familie-begraafplaats in Muiderberg.
1792	Kanth krijgt van de Staten van Holland officieel toestemming om er een begraafplaats van te maken.
1797	Na de dood van Tobias Kanth erft kleinzoon Jan Hendrik Kanth de begraafplaats en het bedrijf (stalhouderij/rouwkoetsen); Hendrik Holst wordt compagnon en grafdelver.
1808	Jan Hendrik Kanth verkoopt de helft van de begraafplaats aan Hendrik Holst.
1813	Kanth en Holst kopen samen extra grond naast de begraafplaats.
1817	Kanth verkoopt zijn helft van de begraafplaats aan Holst.
1821	Hendrik Holst maakt zijn testament op en benoemt zijn vrouw Antje de Vries, zijn kinderen en een kleinzoon tot erfgenamen.
1828	Holst komt te overlijden en de erfgenamen zijn gezamenlijk eigenaar.
1833	Antje de Vries verkoopt de begraafplaats aan haar dochters Constantia Maria Holst en Jannetje Holst.
1849	Jannetje Holst overlijdt en laat haar deel van de begraafplaats na aan haar kinderen (familie Preijer).
1854	Rechtszaken over stroken grond bij de begraafplaats.
1856	De grondkwesties worden definitief geregeld na onderzoek naar fouten in de kadastrale indeling.
1863	Hendrik Hiebink (zoon van Constantia Maria Holst) wordt eigenaar van de helft van de begraafplaats.
1870	Openbare veiling in Amsterdam; Hendrik Hiebink koopt de begraafplaats uiteindelijk zelf en wordt de enige eigenaar.
1879	Hiebink gaat samenwerken met Tilanus, van Bosse en Posthumus; zij richten een Naamloze Vennootschap (NV)op voor professioneel Beheer. De koning geeft officieel toestemming voor oprichting van de NV "Maatschappij tot exploitatie van de familiebegraafplaats Muiderberg" (opgericht voor 99 jaar).
1956	De begraafplaats wordt overgedragen aan de gemeente Muiden; het particuliere (Lutherse) beheer stopt en de plek gaat verder als Algemene Begraafplaats Muiderberg.

Gymnastiekjuf Nel Smit van SCM schudt de hand van voorzitter de heer Wunderink. Rechts, met hoepel, Ita Diepgrond - foto auteur

HERINNERINGEN AAN MUIDERBERG 1956-1964

(DEEL 2 - INTEGREREN)

door ITA DIEPGROND

Toen wij in 1956 in Muiderberg kwamen wonen kende iedereen ons al heel snel. Ik liep langs garage Stegink in de Badlaan en hoorde: 'Kijk, dat is nou die stadse madame.' Omgekeerd duurde het langer om de mensen te leren kennen, al die De Hanen, Ter Beken, Gijzens, Kooijen, Nieuwöhners, ga er maar aan staan. Of iemand zei tegen je: 'Je weet wel, die van Kortekaas' en dan nam men maar aan dat je wist wie dat was.

Om erbij te horen, nu heet dat integreren, besloot ik op gymnastiek te gaan en dus lid te worden van de Sport Club Muiderberg, SCM. De gymclub stond, volgens het informatieboekje dat we van de gemeente kregen, onder leiding van mejuffrouw Nel Smit (aanmelden bij de heer Wunderink die in de Eikenlaan naast het Ambonezenkamp woonde). De lessen vonden plaats in het gymnastieklokaal van de school van meester Meijer op de Brink. Een houten vloer, dus vaak last van splinters. Een keer per jaar was er een uitvoering. Dan droegen we naast het verplichte blauwe turnpakje met het blauw-gele embleem ook een wit jurkje voor de gezamenlijke knots- of hoepeloefening oefening bijvoorbeeld.

Daarna werd ik gevraagd om lid te worden van de handbalclub van SCM. Het was nog veldhandbal en er werd gespeeld op het voetbalveld in het Kocherbos. Er waren 11 mensen nodig om te spelen. Die waren moeilijk te vinden, want zwangerschappen kwamen vaak voor. Nu moest je 18 zijn, en ik was pas 14, maar ik was lang, zag er wat ouder uit, vervroegde mijn geboortejaar met 4 jaar – het was allemaal nog niet zo streng – en kreeg een kaart. In de rust controleerde de scheidsrechter onze kaarten en Wil ter Beek die op andermans kaart speelde, en in elk geval ook nog geen 18 was, gaf de tip een appel te eten, en als je kaart dan in de rust door de scheidsrechter werd gecontroleerd, heel vluchtig even op te kijken.

Het was en bleef moeilijk altijd 11 mensen bij elkaar te krijgen, maar met minimaal 7 mocht je ook spelen. We speelden in de 3e klasse van de Nederlandse Handbalbond en zijn in de jaren dat ik er speelde, nooit gedegradeerd. Ik kon er niet veel van, maar als je lang bent en back speelt, is het enige dat je moet doen, verdedigen, de bal afpakken of uit de lucht plukken. Als je maar zorgt dat de andere partij geen doelpunten kan maken, kan je niet veel gebeuren. Het was vast niet interessant om naar te kijken, maar er stond toch bijna niemand langs de lijn. Als we uit moesten spelen huurden we vaak de taxi van Stegink. Hij reed ons zelf en ons elftal wurmde zich in de auto. Dat betekent dat we vast niet compleet waren, lijkt me. Hij bleef tijdens de wedstrijd kijken, reed ons terug en ontving daarvoor 10 gulden.

Handbalelftal SCM (september 1958)

Vooraan, liggend, keepster Annie Cornelissen. Eerste rij v.l.n.r. Bartje Tak, Toos Heynis, Wil ter Beek, Wies Nijdam, Annie de Beer. Achterste rij v.l.n.r. Frieda Jut, Clari Bruurs-ter Beek, Ita Diepgrond, Tonnie van Wijk, Lied ter Beek - foto auteur

Naschrift

De heer Arie Gijzen, zoon van de postbode die ik in mijn 'Herinneringen aan Muiderberg' heb genoemd, heeft op mijn artikel in Magazine nr. 9 geërgerd gereageerd. Hij was boos omdat ik vermeld had dat zijn vader ansichtkaarten las voor hij ze bezorgde en dat hij bang zou zijn geweest voor honden. Hij eiste een rectificatie. Evenwel heb ik niets anders gedaan dan mijn herinneringen weer te geven. Daar gaat het om in 'oral history': de weergave van mogelijk subjectieve beleefde werkelijkheid. Postbode Gijzen was een markante figuur in Muiderberg. En zo herinner ik me hem, met al zijn menselijke hebbelijkheden. Omdat hij meerdere slechte ervaringen met honden gehad had was hij voor die beesten op zijn hoede. Ik heb dat angst genoemd, misschien ten onrechte. Ik wil benadrukken dat het geenszins mijn bedoeling is geweest de integriteit van de postbode in twijfel te trekken. Arie Gijzen wees ons erop dat zijn vader een koninklijke onderscheiding mocht ontvangen omdat hij zijn werkzaamheden langjarig zeer consciëntieus had verricht.

In deel 1 van dit artikel in MHM editie 9 is de vondst van een drietal muntgewichten uit de late 9e/10e eeuw van Scandinavische origine beschreven. Ze werden gebruikt voor het afwegen van zilver, het in de Vikingwereld bij handelstransacties meest gebruikte edelmetaal. Deze muntgewichten wijzen erop dat Vikingen vanuit Scandinavië of de Britse eilanden in de late 9e/10e eeuw rond Muiderberg actief waren.

Deel 2 van dit artikel gaat nu in op de vondst langs de oever van het IJmeer van een tweetal sieraden uit de late 10e/11e eeuw en honderden aardewerkscherven uit de 12e eeuw. De sieraden betreffen een schijffibula en een hanger, beide in een tin/loodlegering. Een eindje verwijderd van de vindplaats van deze sieraden zijn langs de oever honderden aardewerkscherven gevonden. Afkomstig uit omgeving van o.a. Duisburg, Rijnland, Keulen. Sterk verweerd, waarschijnlijk lang op de waterbodem gelegen.

Opvallende metaalvondsten uit Muiderberg (deel 2)

door JAN VAN DOESBURG
Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed
en
CASPER en OLAF LANGENDORFF
AWN Naerdincklant

In de directe omgeving van het grote muntgewicht, waar we in het vorige magazine aandacht aan besteedden, zijn nog een schijffibula[1] en een boot- of halvemaanvormige hanger gevonden, beide in een tin/loodlegering.

Tin/lood voorwerpen

De ronde schijffibula heeft aan de voorkant een voorstelling van het sterk gestileerde hoofd van Christus salvator en face, omgeven door een nimbus binnen een cirkellijn[2]. De rand bestaat uit aaneengeschakelde bolletjes. Aan de achterkant zitten resten van een bevestigingsnaald.

Het boot- of halvemaanvormige object heeft aan beide uiteinden een oogje, met in een ervan de restanten van een speld. De ene zijde heeft langs de buitenranden een rij aaneengesloten verhoogde puntjes. Over het midden loopt een derde rij met verhoogde puntjes parallel aan beide andere. Deze middelste rij eindigt bij de oogjes. Tussen de drie rijen zijn verhoogde zigzaglijnen aangebracht, die eveneens de gebogen vorm volgen. De achterzijde toont tussen twee dunne gebogen lijnen een gestileerd mensen¬gezicht en face. Het hoofd wordt gevormd door

Schijffibula met afbeelding van Christus Salvator in een tin/loodlegering

een dunne gebogen lijn. De grote ogen zijn twee ovalen, de neus een verticaal streepje en de mond een horizontaal streepje. Niet geheel duidelijk is of het hier om een fibula of een oorhanger gaat. De vorm komt overeen met die van oorhangers uit de periode 970-1050. De uitvoe¬ring en decoratie doen voor beide een datering in de late 10de of 11de eeuw vermoeden[3].

Boot- of halvemaanvormige hanger in een tin/loodlegering

Aangespoelde scherven langs de oever van het randmeer

Een eindje verwijderd van de vindplaats zijn langs de oever van het randmeer honderden aardewerkscherven verzameld, voornamelijk rand-, wand- en bodemfragmenten van kogelpotaardewerk (235), Paffrath- (393) en Pingsdorf-aardewerk (790). Verder zijn er twee scherven van reliëfbandamforen van Badorf-aardewerk, een scherf Badorf-aardewerk, twee scherven Mayen-aardewerk en een fragment Duisburg-aardewerk verzameld. De meeste scherven zijn sterk verweerd, wat wijst op een lang verblijf op de waterbodem. Het leeuwendeel van de vondsten stamt uit de (tweede helft) van de 12de eeuw.

Buitendijkse gebied tussen Muiden en Muiderberg gebruikt vanaf late 9e en 10e eeuw

Al deze vondsten (de muntgewichten uit deel 1 van dit artikel, en de fibula, hanger en aardewerkscherven

>>

Voorbeelden van denarii

Voetnoten
1. Fibula is een sluitspeld/ naald voor bevestiging van kledingstukken op de schouder
2. Geïdentificeerd door kruisnimbus
3. Zie Frick 1992/1993
4. Cruysheer & Van der Tuuk 2015, 12-13
5. De denarius (meervoud denarii) is een zilveren munt, één van de belangrijkste munten in het 9e eeuw en de eeuwen erna. Oorspronkelijk uitgegeven door Karel de Grote, later ook door zijn opvolgers en andere heersers
6. Copeland 2021, 129, figure 10

uit dit deel 2) lijken de neerslag te vormen van het gebruik van het nu buitendijkse gebied tussen Muiden en Muiderberg vanaf de late 9e en 10e eeuw of zelfs al eerder. Delen hiervan zijn later verzwolgen bij het oprukken van de Zuiderzee.

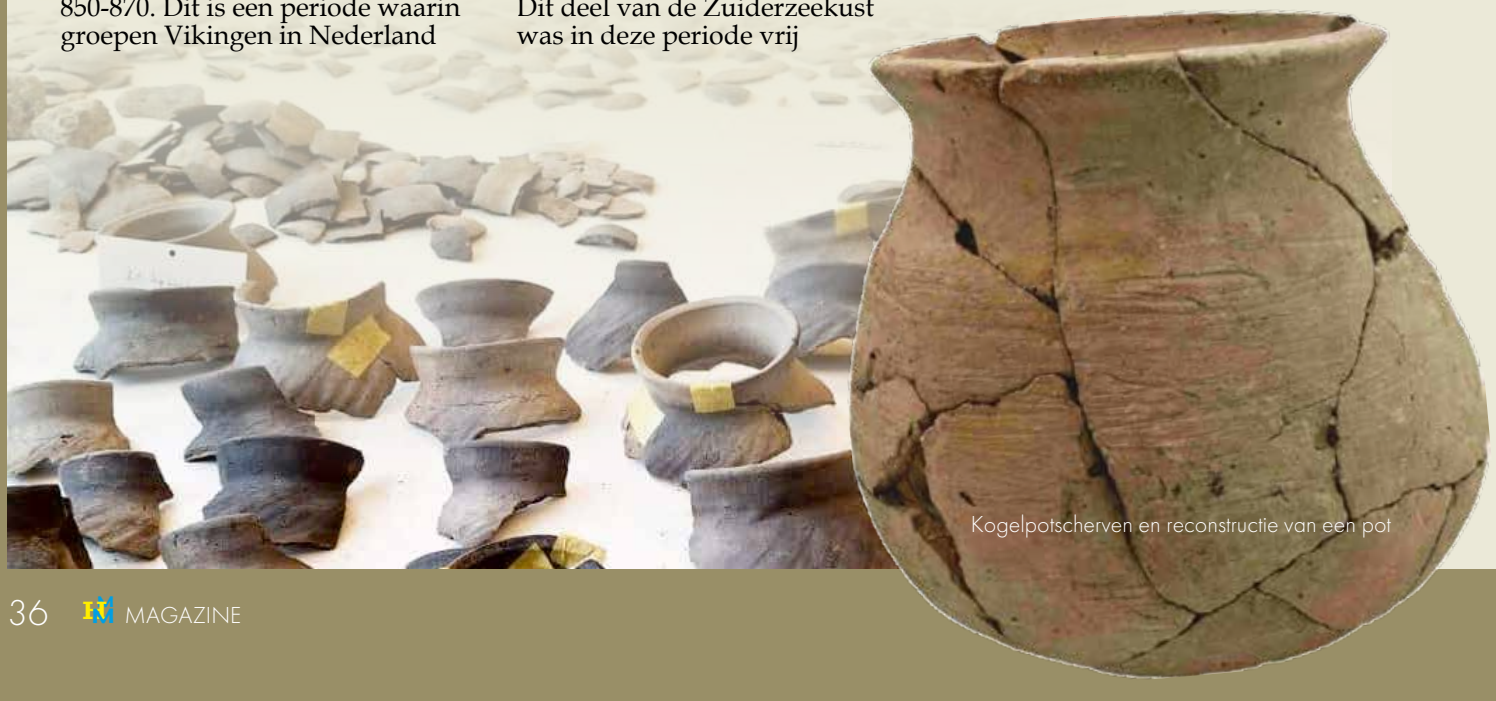
Opvallend aan deze vindplaats zijn vooral de objecten van (Anglo-)Scandinavische oorsprong, de muntgewichten. Het is evenwel niet de eerste keer dat voorwerpen uit dit deel van Europa in het Gooi opduiken. Bij Huizen-Bikbergen is een fragment van een gouden vingerring met ingestanste driehoeken met daarin drie bolletjes, kenmerkend voor de Vikingwereld, uit de periode 850-925 gevonden. Deze vondst wordt als hakgoud bestempeld[4].

In de buurt daarvan is ook een kleine muntschat van negen denarii[5] uit de periode 822-855 gevonden. Mogelijk maken ze allebei deel uit van één schatvondst die verborgen werd in de periode 850-870. Dit is een periode waarin groepen Vikingen in Nederland plunderend rondtrokken en er in verschillende delen van Nederland, zoals bijvoorbeeld Frisia, veel muntschatten voorkomen[6]. Beide lijken direct verband met elkaar te houden.

Vikingen rond Muiderberg

De muntgewichten wijzen erop dat Vikingen vanuit Scandinavië of de Britse eilanden in de late 9de-10de eeuw rond Muiderberg actief waren. Of zij hier als handelaren kwamen of met minder vredelievende bedoelingen is niet duidelijk. Vergelijkbare muntgewichten worden op de Britse eilanden zowel in handelsplaatsen als in Vikingkampementen gevonden. Handel en roof zijn twee zijden van dezelfde medaille. Vooralsnog gaan we ervan uit dat ze hier zijn neergestreken om handel te drijven met de inwoners van de nederzettingen aan de rand van de Zuiderzee.

Dit deel van de Zuiderzeekust was in deze periode vrij intensief bewoond. In de geschreven bronnen worden tal van nederzettingen genoemd. Metaalvondsten, waaronder baren, smeltstukken, scrap metal en slakken wijzen erop dat in deze nederzettingen onder andere metaalbewerking plaatsvond, waarschijnlijk als onderdeel van handel. Vooral de nederzetting Muiden lag - aan het einde van de Vecht - landschappelijk uitermate gunstig. De Vecht verbond de Zuiderzeekust met de bisschopsstad Utrecht en via daarop aanslui¬tende rivieren met een enorm achterland met handelscentra als Dorestad en Tiel. Dat Muiden belangrijk was, blijkt ook uit het feit dat hier vóór 944 al een tol was gevestigd. De Muidenaren zullen de gewichten uit Muider¬berg waarschijnlijk niet nodig hebben gehad voor het afwegen van dirhams, die kwamen in Nederland maar sporadisch voor. Hier werd namelijk betaald in denarii.

Kogelpotscherven en reconstructie van een pot

UIT HET ARCHIEF

De kust van Muiderberg door de jaren heen in oude tekeningen en ansichten* en foto's uit de 21ste eeuw

Uitsnede van 'Gezicht op de duinen bij Muiderberg' van Wenceslaus Hollar 1634 - bron Rijksmuseum

Ansicht uit periode 1886-1903

Ansicht gedateerd 1919

Ansicht gedateerd 1956

Strand 2019 - foto Gerard J Boer

'Gezicht op Zuiderzee' van Geertruydt Roghman 1637-1652 - bron Rijksmuseum

Ansicht gedateerd 1903

Ansicht gedateerd 1934 - twee jaar na het gereedkomen van de Afsluitdijk

Stormvloed aan de kust 2024 - bron AS Media

* De jaartallen bij de ansichten - allen uit het archief van de Stichting MHM - zijn die van het poststempel

FLEVORAMA - N. RUIJSKADE 1

VILLA CAECILIA - BRINK 24

ECHOHOEVE - ECHOLAAN 6A

75 JAAR VLAANDEREN MUIDERBERG

telefoon 0294 26 3230

ROODEKERCKE - FLEVOLAAN 5

DE OUDE FLORISBERG - DORPSSTRAAT 17

COLOFON

Monumentaal & Historisch Muiderberg is een uitgave van stichting Monumentaal en Historisch Muiderberg (st-mhm), opgericht 6 november 2020 en wordt twee keer per jaar huis-aan-huis verspreid in Muiderberg en per post aan donateurs en andere relaties buiten het dorp. Het blad is ook af te halen bij de adverteerders. Het is buiten Muiderberg ook in de verkoop à **€** 6 bij boekhandel Los in Bussum.

De uitgave wordt mede mogelijk gemaakt door Muiderbergse ondernemers die ook een advertentie krijgen in ons blad.

Redactie:
Jan de Beus, John Zevenbergen, Huib ter Haar en Frank van Amerongen.

Aan dit nummer werkten verder mee Bureau SB4, Ita Diepgrond, Jan van Doesburg, M. Langelaar, Casper en Olaf Langendorff, Arend Váhl en Naomi Waas.
De door auteurs ondertekende artikelen zijn op persoonlijke titel. Stukken ondertekend door de redactie en het bestuur geven de mening van de redactie resp. het bestuur weer.

Aanvulling beeldmateriaal, en ontwerp, opmaak en fotobewerking:
Gerard Boer (*design.gewima.nl*).

Druk:
Magazine Masters, oplage 1750.

Bestuur Stichting MHM:
Frits Vlaanderen (voorzitter), Frank van Amerongen (secretaris), Frank Steensma (penningmeester), Jan de Beus, Thijn Westermann en John Zevenbergen (leden).

Raad van Advies:
Gré Dam (erevoorzitter), Jan ter Beek, Margot Eras, Hugo de Graaff, Michiel Koekkoek, Jeanne Oosterbaan, Claudia de Raadt, Huib ter Haar en Nel de Wit.

Bij het samenstellen van dit nummer heeft de redactie rekening gehouden met de auteurswet en de AGV. Het doel van deze publicatie is niet commercieel doch dient uitsluitend een cultureel belang. Mocht enig persoon van mening zijn dat desniettemin zijn/haar rechten zijn geschonden verzoeken wij deze contact met ons op te nemen via één van onderstaande adressen.
Met hun toestemming tot plaatsing van een artikel of afbeelding geven de makers daarvan een niet exclusieve licentie aan de redactie c.q. het bestuur van de Stichting Monumentaal en Historisch Muiderberg voor het publiceren van hun bijdrage. Makers vrijwaren de redactie/het bestuur voor inbreuk op rechten van derden.

Raadplegen archief en bibliotheek:
Jan de Beus (*debeus@hetnet.nl*)

Reacties:
Postbus 44, 1399 ZG Muiderberg
(*bestuur@historischmuiderberg.nl*)

Website: *historischmuiderberg.nl*

Bankrekening:
NL57 RABO 0361705433 t.n.v. Stichting Monumentaal en Historisch Muiderberg
KvK nr: 80828957

Green FIT

Bewegen met vertrouwen, begeleid door professionals.

Green Fit combineert fitness en fysiotherapie op één plek. Heb je lichamelijke klachten, wil je sterker worden of juist veilig blijven bewegen? Onze fysiotherapeuten en trainers begeleiden je persoonlijk, zodat je met plezier en zekerheid werkt aan je gezondheid.

- ✓ **Fitness én fysiotherapie op één locatie**
- ✓ **Veilig trainen, ook bij klachten of blessures**
- ✓ **Rustige, prettige omgeving (geen massale sportschool)**
- ✓ **Geschikt voor alle leeftijden en niveaus**
- ✓ **365 dagen per jaar geopend van 06.00 - 23.00 uur**

Fitness

SCAN QR CODE

Fysio

SCAN QR CODE

Plan een gratis kennismakingsgesprek
of maak direct een fysiotherapie-afspraak
(geen verwijzing nodig)

Kom en ervaar Green Fit – ontdek wat bij jouw lichaam past

IJsselmeerweg 100
1411DL, Naarden (Naarderbos)

035 303 95 41

contact@greenfit.nl